

אָמֵן

Niverenn 82
31 Here 1976

IMBOURC 'H, KELAOUENN BOLITIKEL

Seizhvet bloavezh

Niverenn 82

30 Here 1976

Kemenn.....	p.69
Istor an Emsav : luskad ar "Patrie Bretonne"(Bro-Vreizh) war-dro ar bloa- vezhioù tregont.....	p.71
Loeiz Lebret, an Dominigad, krouer al luskad "Armerzh ha denelouriezh"...	p.85
Iliz ha Stad e Yougoslavia.....	p.93
Indez-Sina ha Viet-Nam.....	p.96
Bro-C'hall hag Italia.....	p.100
Ul luskad kristen arnevez en Italia...p.103	
Roperzh ar MASON.- Boudoniezh.....	p.107

Koumanant-bloaz : 40 lur adal deroù 1977.
KRP : Y. Ollivier, 1 534 25 Roazhon. Deraouiñ
a ra ar c'houmanant-bloaz e miz Genver.

Priz an niverenn-mañ : 8 lur. Ar pennadoù a
zo da gas da : Y. Ollivier, 7 bd. A.-Burloud,
35 000 Roazhon. CPPP : 50 015

KEMENN

E-barzh niverenn miz Du e lakaiimp eil lodenn ar pennad diwar-benn "K.B." hag ar yezh.

Ne vo adkroget gant embannidigezh levr Dom Gougaud diwar-benn ar c'hristeniezhou keltiek nemet er bloaz a zeu. A-c'houdevezh e vo adembanet al labour-se en ul levrenn.

Niverenn miz Genver 1977 penn-da-benn da zeizlevr Youenn Troal er Peru.

Er rumm "SKRIDOU KLASEK" ez advoulomp amañ skrid Roperzh ar Mason "BOUDONIEZH", deuet er-maez war WALARN e-pad ar brezel. Evel un diell ez eo adembannet ar skrid-mañ rak kavout a ra deomp ez eus tu da wellaat yezh prederouriezh Sant-Tomaz e brezhoneg. Diwar emglev etre ar re a bleustr hevelep prederouriezh en hor yezh e tlefe seurt gwellaenn bezañ degaset.

Emañ fin ar bloaz o tostaat ha poent e vo d'al lennerion soñjal adkoumanantiñ. Divizet hon eus lakaat ar c'houmanant-bloaz da 40 lur ; abaoe daou pe dri bloaz ez eo bet daougementet priz ar paper hag ar posterezh. Karout a rafemp iveau degemer profou hogen ar gwellañ tu da harpañ ar gelaouenn a zo c'hoazh prenañ hec'h embannadurioù pa ne c'hel-lomp enklozañ priz ar re-mañ er c'houmanant-bloaz. Estreget ur gelaouenn e karfe bezañ IMBOURC'H ha rak-se e vefe da dezhi kaout harp he lennerion. A-hend-all ar re na fellfe mui dezhio adkoumanantiñ bezent hegarat a-walc'h evit reiñ o soñj da c'houz-out deomp a-barzh fin ar bloaz.

Kounañ a reomp a-hend-all e vo dalc'het Devezhioù-studi diwar-benn "Marksouriezh ha kelennadurezh kristen" e Kistinid d'ar merc'her 29 ha d'ar yaou 30 a viz Kerzu 1976 ; bez' e vo an ao. P. Bourdelles ar pennprezeger. Evit kaout diskleriadurioù skrivanñ d'an ao. beleg M. Blanchard, Ti Person, 56 310 KISTINID/BUBRI dre Vaod hag hent Roazhon-An Oriant).

ISTOR AN EMSAV

LUSKAD AR "Patrie Bretonne"

("Bro-Vreizh") WAR-DRO AR

BLOAVEZHIOU TREGONT

NOTENN

Savet eo bet ar studiadenn-mañ un dek vloaz bennak a zo ; n'hon eus ket gellet he c'hlokaat ; ma c'hellfemp henn ober un deiz n'eo ket sur e ve heñvel ar barnadennou a zougfemp war an dud hag an darvoudou a zo meneget er pennad-mañ.

Gwelet hon eus en ur pennad all penaos en doa graet bec'h Frañsez Madeg evit kemer penn ar "Bleun-Brug" pe, da vihanañ, evit reoliñ anezhañ e stumm pe stumm. E vennad-meur e oa embann ur gelaouenn evit skignañ e vennoziou. Sonjal a rae dres e c'hellfe kas ar mennad-meur-se da benn o ren ur "Journal d'Action catholique et Bretonne" e-giz ma skrive e-unan. A-benn ar fin e oa deuet a-benn da gas e sonj da wir ha d'an 10 a viz Gwen-golo 1927 e teuas er-maez niverenn gentañ ar gelaouenn "LA PATRIE BRETONNE" ma oa an talbenn anezhi en e hed : "LA PATRIE BRETONNE, organe officiel du 'BLEUN-BRUG', paraît le 2ème et 4ème samedi..."

Abonnements, Bretagne et France, Pays celtiques..." Adal an niverenn 22 e kemme an talbenn hag a oa anvet diwar neuze : "LA PATRIE BRETONNE (BRO VREIZ), journal fédéraliste."

Bez' e oa eus "LA PATRIE BRETONNE" ur gazetenn a vent vras, e-giz ma raed diouto en amzer-se. Graet e oa iveau da vezan skignet e-touez ar bobl ha kaout levezon warni ; fellout a rae da Frañsez Madeg zoken ober anezhi ur gazetenn sizhuniek (ober a ra ar rener meneg eus an dezo-se en niverenn 9 eus ar 5 a viz C'hwevrer 1928). Daoust ha lennet e voe kalz ar PATRIE BRETONNE evit se ? N'hon eus diskleriad-ennoù resis diwar-benn niver ar skouerennoù tennet. Sur eo hepken ned eas biskoazh en tu-hont da zek mil peogwir e ro ar gelaouenn an niver-se end-eeun da bal da dzhout dezhi hec'h unan.

E gwirionez ne badas ket pell ar gelaouenn : daou vloaz bennak en holl. Adal an niverenn 30 eus ar 15 a viz Gouere 1929 e paouezas a zont er-maez.

Piv a oa e penn ar gelaouenn ?

Dre vras, d'ar mare ma voe savet, e oa kuzul-ren ar BLEUN-BRUG atebek eus ar gelaouenn. Er c'huzul-se e kaved kouerion en o aez : O. Chevillotte, Belbeoc'h, e Leon, iveau, Lapous hag Abjean; a-hend-all, Pochon, eus Trefflez, Kergoat, e Kernev, Gras eus ar Sent, ar Gall, eus Keriado, Connan, eus Treger. Bez' e oa ouzhpenn stourmerion eus kér o pleustrin war vicherioù dieub : mezeion evel Ruelan, eus Baen BU, an Dr. Régnault, eus Roazhon, an Dr. Cornic, un asurañser, an Estour, eus Gwened, ur perc'henn greanti, an Henaff, eus Poulldreuzig; menegomp ouzhpenn un ezel eus luskad hengounelour an Estourbeillon, Porteu de la Morandière, hag un arzour eus Roazhon, Rafig Tulou, hengounelour iveau d'ar c'houlz-se ; erfin, ur c'henwerzhour eus Roazhon bepred, Marion.

Evel just e oa iveau beleion. Estreget anvioù Yann-Vari-Perrot ha F. Madeg e lenned re an ao.ao. Uguen, ar Goff, kure e Douarnenez, a aozas eured F. Debauvais, Coetmeur ha Rio, eus Gwened, Brochen, eus Treger, Urvoy, doktor war ar feizoniezh, h.a. Moarvat e tenne an izili-mañ eus ar BLEUN-BRUG o orin eus tiegezhioù diwar ar maez, frank a-walc'h an traou ganto, dezhio un tamm peadra, nemet tost d'ar bobl evelato daoust ma oant distag diouti abenn neuze dre berzh o engouestladur en Iliz. Seurt tud avat ne oant ket douget d'an 'dispac'h', na petra, kemplegus ha ma oant evel ar pep brasañ eus poblañs Vreizh d'an ampoent ; dre o c'hemplegusted, end-eeun, e klaskent gounit grad-vat Breizhiz dre vras, hag e sell da se, moarvat, e lakae F. Madeg, war-lerc'h e anv : "Chevalier de la Légion d'honneur", ur c'hiz hag a zo o vont da get e Breizh zoken hiziv.

Peseurt keleñnadurezh a oa gant ar gazetenn ?

Diae eo komz eus mennoziou ar re a oa e penn LA PATRIE BRETONNE. Anat eo n'o deus ket klasket ar re-mañ diazezañ ur gelennadurezh hollek ; kentoc'h avat termeniñ divizou un Obererezh pleustrek mennet da dzhout un amkan war verr dermen.

Sur-mat e c'helled ober 'broadelourion' eus renerion LA PATRIE BRETONNE, hervez ar ster a roed d'ar ger en amzer-se : broadelour eo neb a lavar ez eo Breizh ur vroad, hepmuiken, ha diouzh ar sterse, moarvat, e oa broadelourion eus Frañsez Madeg hag ar re a oa war e dro rak meur a wech e reont any eus ar 'caractère national de la communauté(1) bretonne' ; ober a raent eus ar brezhoneg "yezh vroadel" Vreizh da genver devezh GWALARN, d'an 22 a viz Eost 1928, e Kastellin (kv. an niverenn 16 eus ar gazetenn) ; savet e oant iveau a-enep da gomzou Loth en doa diskleriet e oa ar galleg yezh vroadel ar Vrezhoned. Ivez, e-kerzh ar vreut-

(1) kv. Niverenn 8 eus ar gazetenn.

adeg a savas etre 'FOI ET BRETAGNE' ha 'LA PATRIE BRETONNE' e resizas ar gelaouenn he soñj diwar-benn Breizh en doare-mañ "La Bretagne est une nation unie à la France". Amañ avat, dres, e c'heller daelañ e ser ar ger 'unie' rak, war a seblant, e selle F. Made ar fed-se evel ur fed dizistro.

A-benn ar fin e klasked hepken dont en-dro da zivizoù feuremglev 1532. Frañsèz Madeg, da skouer, a rae anv eus 'frankizioù Breizh' e-barzh niverenn 13 ar gazetenn. Menegiñ a raed Botherel, difenner 'gwirioù' Breizh en amzer an Dispac'h Gall, e 1789; en ul lizher kaset d'ar gelaouenn gatlik LA CROIX a oa boaz da bismigañ an emrenerion e raed anv eus ar 'pacte fédéral entre la Nation française et la Nation bretonne' ha pelloc'h eus 'droits historiques' Breizh. Netra gwall nevez e kement-se, evel ma weler (1).

An hevelep stultenn istorel a gayed er raklun a oa embannet gant ar gelaouenn. Ennañ e tiarc'hed evit Breizh ur galloud-erounit breizhat (hervez kinnigadenn WALTER-MÜLLER e kendalc'h Montroulez ar BLEUN-BRUG) ; ur 'Parlamant'breizhat (mell VI feuremglev 1532) ; anavadur ar gargidi vreizhat e diabarzh tiriegezh Vreizh (mell V ar feuremglev). Seurt mennoziou a oa diouzh ar c'hiz. Pezh a zisoñ-jed hepken eo ne c'helled reïñ talvoudegezh ebet d'ur feuremglev ha na oa ket mui anzavet, n'eus forzh penaos, gant ar pennadurezhiou gall, hag a oa bet sinet a-hend-all da heul un drouziwezh brezel, dindan gwaskerezh ur veli estren, gant Brezhoned bet prenet gant ar galloud gall, darn anezho atav ; en em harpañ war ur seurt "chiffon de papier" - sed pezh e oa deuet da vezañ ar feuremglev evit ar C'hallaoued - a-benn goulenn un tammo frankiz evit Breizh a oa farsus hepken.

A-hend-all ne gejed gant roud ebet a gelenn-

(1) En niverenn 3 e tiskouezed emgann an emsav evel ur stourm eeunet da adc'hounit al 'libertés locales contre l'étatisme'.

adurezh resis e-barzh pajennou ar gelaouenn a-hend-all. Goanagiñ a raed hepken e vefe tu da ziazezañ un doare kevreadelezh etre Breizh ha Bro-C'hall. War an niverenn eus ar 26 a viz Du e skrived : "Nous rêvons d'une Bretagne libre au sein de l'unité française..." "Huñvreal a reomp" : ne oufed lavarout gwelloc'h.

Gant lavarennoù all e vez spizet ar bevennou a oa lakaet gant ar BLEUN-BRUG d'e arc'haduriou. "Ar pezh a fell deomp," a lavare F. Madeg en hevel-ep niverenn, "ez eo ur Vreizh muioc'h dieub en ur Frañs unanet gwelloc'h..." En niverenn 13 eus an 29 a viz Ebrel 1928 e kinniged "kenurzhiañ" - ur ger a ray berzh bepred en emsav - ur Vreizh 'emren' en ur 'Frañs dreistren' ; a-du e oad gant un emrenerezh speredel ha mererezh hogon distorel a raed an emrenerezh politikel (kement-se a oa displeget e-barzh pennad-an-embanner).

Evel ma ray an emsaverion meur a wech a-c'houevezh e lakae paotred ar BLEUN-BRUG o spi dreist-holl en emdroadur ar mennoz foran e Bro-C'hall endeeun. Kontañ a raed, da skouer, e oa an "Association Catholique de la Jeunesse Française" a-du gant ar rannvroelouriez ; ober a raed anv, peurgent, eus ar mennad mouezhiet gant ar strollad-se en ur c'hendalc'h e Besançon (kv. niverenn 11 eus miz Meurzh 1928). En niverenn 14 ez engalved ali an Tad Sorain, ur Jezuist, a skrive e-barzh "Etudes". Hemañ avat a venne sevel ur rannvro a Vreizh gant ar pevar departamant, hep an Naoned (ar raklun-se a vo darbennet gant Vichy hag ar renadou gall eus an eil goudevezh-brezel.) En em harpañ a raed iveau war veliegezh ul lean all, an Tad de la Brière, nevez embannet gantañ ur pennad diwar-benn ar gevredalezh er Brazil, evit reïñ da soñjal e c'hellfe ar Stad C'hall, mat-tre, kemer skouer diwar ar Stad Vrazilat, hep merzout zoken peseurt diforc'h a oa etre ar Riez C'hall hag ar Riez Vrazilat, pe etre ur 'stad' vrazilat hag un danvez stad vreizh-at e frammm ar Riez c'hall. A-hend-all, pa c'hoarvez gant ar BLEUN-BRUG en em geñveriañ ouzh BREIZ

ATAO e tisklerie e oa anezhañ ur strollad unanour tra ma oa B.A. ur strollad disrannour. War un dro avat e tifenned tezennoù ar gevreadelezh dre vrás, a denn da zigreizennañ ar galloud e rez ar gumun, ar c'hanton, ar rannvro... hag ar vro (nemet, siwazh, Bro-t'hall an hini eo a oa ar vro en degouezh-mañ adarre).

A-hend-all e oa kristen, evel just, sturiennou politikel Frañsez Madeg, nemet en un doare nac'hus, pezh n'oa ket souezhus en amzer-se o vezañ ma oa taer a-walc'h ar stourm dalc'hmat etre an Iliz hag ar Stad C'hall e Breizh. Pouez a roe Frañsez Madeg enta d'an diskeladegoù a-du gant an Iliz e Breizh d'ar mare-se, da hini an 300.000 Breizhad o doa en em vodet e 1927 evit difenn ar skolioù kristen. En he barr-uhelañ edo emgann ar skol er bloavezhiou-se ha ne c'hwit ket Frañsez Madeg bewech m'en devez tro da dagañ ar skol hag ar skolaerion lik. D'ar c'houlz-hont ne oa 'modus vivendi' ebet etre an daou rumm e Breizh. Klask a rae Frañsez Madeg enta en em skorañ war eneberezh ar Vrezhoned ouzh ar Stad C'hall war dachenn ar relijion evit krouin e Breizh ul luskad foran damheñvel ouzh an hini en devoa broudet an emsav broadel en Iwerzhon e deroù an 19vet kantved (hogen, dres iveau, n'edod mui en naontekvet kantved). Huñvreal a rae bezañ un O Connell nevez. En niverenn 9 e skrive : "A propos d'un centenaire sur les pas d'un libérateur. Exemple..." E-barzh arroudennou all e tamverzer iveau ar stourmer-mañ da zistrein an emsavadeg relijiel a neuze war-du an hent broadel. 'Tri-c'hant mil Breizhad o deus diskouezet gant galloud o youl da vevañ dieub war zouar o bro..." Hag e-lec'h-all, en hevelep niverenn 9 : "Nos meetings catholiques : le peuple breton affirme sa volonté. A-t-il le moyen de la faire prévaloir?" Kompreñomp gant F. Madeg e rankfe Pobl Vreizh kaout an emvelestrerez, da vihanañ, evit trenc'hiañ. An hevelep broadelouriez relijiel a bare a-hend-all en niverenn 6 (10 a viz Du 1927) ; sevel a raed a-enep d'ar re a felle dezho samman "an hevelep

feiz lik war an holl rannvroioù ha broadelezhioù enframmet en unvez gall..."

Dre vrás enta e oa henvel ar geriou-stur a gaved er "BLEUN-BRUG" ouzh ar re a oa boaziet en emsav hengounel awenet gant an Iliz a neuze. "Religion, patrie, famille, personne humaine, propriété, travail..." Nac'hañ a raed a-se kemmeskan ar BLEUN-BRUG en hevelep urzhiadur gant BREIZ ATAO, lakaomp. 'N'eus ket tu da unaniñ en ur strollad hepken harperion hag eneberion ar reizh voutin ('droit commun')... harperion hag eneberion ar berc'hentiezh, an tiegezh, ar relijion..."

Amañ e kaver, evel m'hon eus merket, un heklev eus keleñnadurezh kevredigezhel an Iliz d'ar mare-se (emdroet eo houman war boentoù zo, evel hini ar berc'hentiezh, abaoe Vatikan II). Heulian a rae LA PATRIE BRETONNE linenn bolitikel an Iliz er bloavezhiou tregont ha na rae diforc'h ebet etre komunouriezhañ.

An hevelep liv hengounel a oa gant ar sturienn en doa roet F. Madeg ergentaou d'ar bagad bet savet gantañ e Plonevez-Porz ("PAOTRED AN ARVOR") : "Foi, race, métier". Stank e veze implijet ar ger 'race' e Breizh d'ar c'houlz-se ha gant tud ha na oant na broadelourion na gouennelourion, eveljust. Kv. pennad J.L. Pichon en hevelep kelaouenn : "La race bretonne et ses intérêts".

Evel ma lavaremp brem'aik, n'oa ket an disterañ roud a 'ouennelouriezhañ en implij ar ger 'race' hag a oa henvelster ouzh 'pobl' hiziv, lakaomp (1). Rak

(1) E-lec'h-all, en niverenn 19 (lañ c'hwevrer 1929) e lenner iveau : "Tout ce que Poincaré pourra dire et faire n'éteindra pas cette vérité historique : les Bretons sont de race celte, les Français sont de race germanique ; lois, sanctions, persécutions sont et demeureront impuissants contre ce fait..." Seurt tezennoù a veze embannet alies en Emsav kentañ.

daoust da gement-se e chome LA PATRIE BRETONNE enep-stadelour. En eneb d'ar "BRETAGNE INTEGRALE" ne brize tamm ebet Mussolini ma tamalled dezhâñ e stadelouriezh end-eeun (kv. an niverenn 12, 1añ Ebrel 1928). En niverenn 13 eus an 19 a viz Ebrel 1928 e raed anezhañ : "Mussolini, roue ar Stadelourion a vreman..." War ar poent-se, da vihanañ, e oa reizhpoull LA PATRIE BRETONNE : ur renad a seurt gant hini ar fasgourion italian e Paris ne c'helle nemet mougañ an Emsav e Breizh (1).

A-benn ar fin, pegeurt kaderez o doa paotred LA PATRIE BRETONNE ? War a semblant e tibabent etre an daou c'haderez en em ginnige hag en em ginnig bepred d'ar stourmerion : gortoz diskoulm kudenn Vreizh diouzh kempennadur ar Stad C'hall, pe henn gortoz diouzh diskar ar Stad c'hall. An dalc'h eo gouzout ha bez' e c'heller dont er-maez eus an daz- eilad-man.

Evel dres, dibab a rae F. Madeg kentan' elfenn an dazeilad. Spi en deus bet da gentañ e vefe a-walc'h ar c'henlabour hag an emglev gant Elzasiz evit lakaat ar gouarnamant gall da godianañ ha gant ar spi-se en deus diazezet e gazetenn. E garr-brezel e oa ar ginnigadenn WALTER-MÜLLER aozet gant Elzasiz; bepred en em harpe F. Madeg warni. En niverenn gentañ e skrive : "Chez nos frères de l'Est, l'Alsace tiendra jusqu'à la victoire : La Bretagne aussi." En niverenn 3 (29 a viz Here 1927) e tegase F. Madeg "kevarc'h an Elzas-Loren da Vreizh o sourm..."

(1) Boaz e oa ar gelaouenn da damall ar stadelouriezh, war-bouez hec'h enebiñ ouch ar frankiziou pe ar gevreadelezh a-wechou. (Kv. kevreadelezh armerzhel, war an niverenn 25 eus ar 1añ a viz Mae 1929) Ar fazi ne oa ket en em gemer ouch ar stadelouriezh, eveljust, hongen en em lakaat e framm ar Stad C'hall end-eeun evit ren hevelep burutelladur. Anat a-walc'h koulskoude e oa ar Stad C'hall frouezh ar stadelouriezh ha n'oa tu ebet da varn ar stadelouriezh hep goulakaat distruidigezh ar Stad-se, da gentañ.

En ur pennad all ez erbede "kenober an holl strol-lou rannbarzh evit hastañ diskavidigezh reizh o bro." War an emglev etre Flamanked ha Breizhiz e konted iveau eveljust. E-barzh an niverenn eus an 12 a viz Here 1928 e vruded an "emglev a galon etre Brezhoned ha Flamanked..." Bepred enta e klasked broudâñ ar c'henlabour etre ar broiou hag ar rannvroioù katolik a-enep d'ar Stad C'hall kreizennelour. (1).

A-barzh pell avat e voe bruzhunet an hunvresse. Da gentañ e voe dibennet ha diskaret emsav Elzasiz (se hon eus meneget en ur pennad all), da heul ar prosezoù a voe aozet gant ar gouarnamant gall a-enep d'ar renerion elzasat. E Kolmar e voe faezhet an emsav katolik-emrenour. Pa welas an eskibion an drouziwezh-se e tifraejont da zislavar-out ha da zianzav an emsaviou emrenour en Elzas koulz hag e Breizh. Fellout a rae d'an eskibion kaout ar peoc'h, peurgant a-benn gellout startaat e Breizh ar rouedad skolioù kristen o doa diazezet abaoe derou ar c'hantved.

Lavaromp adarre enta e voe barnet an emrenereion gant an eskibion e Breizh. Dija e oa moulet amañ hag a-hont war ar c'haezennou e vefe kastizet ar veleion kemeret perzh ganto e kendalc'h Montroulez ha mouezhiet ganto iveau ar mennadou a-du gant an emrenerezh. Bez' e rankas LA PATRIE BRETONNE hec'h-unan ober any war an niverenn 15 eus ar 26 a viz Mezheven 1928 eus an notenn a oa deuet er-maez d'ar 16 a viz Mezheven hag a lakae an "dud yaouank" hag ar veleion war ziwall ouch ar PATRIE BRETONNE end-eeun. An dud a Iliz, ken dre goustians, ken dre aon, a blegas enta dirak heskinerezh ar gouarnamant gall, ha seul aesoc'h e rejont ma seblante hemañ bezañ mennet da gas d'an traon emsav ar

(1) F.M. a hanval bezañ bet darempredou stank a-walc'h gant Elzasiz ha Flamanked, Elzasiz dreist-holl avat; menegiñ a rae kelaouennou emrengar Elzasiz : ZUKUNFT, VOLKSSTIMME, WAHRHEIT.

vroadelourion dre n'eus forzh peseurt tu : edod o prientin lezennou e sell da ranjennañ gwask an emsaverion en Elzas (hag e Breizh, war un dro) ha meur a wech e tiskouezas F. Madeg bezañ spontet gant ar rakwel-se (1).

Da heul ar c'hwitadenn-se ha goude bezañ bet dislavaret gant e eskob e klasket F. Madeg skoulmañ un emglev gant ar peurrest eus an Emsav. En niverenn 15, dres, e-lec'h e rae meneg eus notenn an eskohti ez embann "ur galv d'ar stourmerion a-benn diazezañ an unvaniezh..." An talbenn a felle dezhāñ krouin a oa da vezan anvet ADSAV.

E gwirionez avat ne voe ket klevet kalz ar galv-se d'an unvaniezh e Breizh ; ur prantad a enkadenn evit an emsav dre vrás e oa deroù ar bloavezhiou '30. Ret eo lavarout iveau e oa diaes da F. Madeg prezeg an unvaniezh p'en devoa pouezet e-unan a-ziagent war ar c'hemm a oa etre e strolladen hag hini BREIZ ATAO. Lakaomp en doa rener LA PATRIE BRETONNE kemeret an emzalc'h-se evit abegoù a gaderezh ; evelkent ne c'helle ket BREIZ ATAO bezañ gwall domm evit kenlabourat gant ur strollad en tamallet anezhañ garv nebeut amzer a-ziaraok. Hogen evit abegoù liesseurt ne oa ket ar gevrenn gatolik eus an emsav a-du tre gant F. Madeg ken-nebeut ; FOI ET BRETAGNE ha meur a skouerr all eus ar BLEUN-BRUG a oa lec'hiet muioc'h a-zehou eget F. Madeg a dremene d'an 'demokrat' ; FOI ET BRETAGNE a oa iveau muioc'h broadelour eget LA PATRIE BRETONNE (gwir eo n'oa anezhi nemetur c'hannadig bihan tra ma oa mennet LA PATRIE BRETONNE da vezan skignet e-touez ur bobl arallekaet ha dallet). Ne vern, kelaouennig Roazhon ne brize ket nemeur troidelloù

(1) War an niverenn 25 eus ar lañ a viz Mae 1929 e lakaed al lennerion war ziwall ouzh ar furchadeg-ou a c'hellfe bezañ renet en o c'hér gant ar gerreizh (peseurt emzoug endevout neuze?) En ul lizher da vezan degemeret gant Millerand ez ouzhpenned : "Il ya du fascisme dans l'air en Europe, du blanc et du rouge..." Kv. iveau an Nnn 24, 15-4-1929, ur pennad "Vers l'asservissement: le nouveau projet contre la Presse..."

ha korvigelloù kardoniezhel LA PATRIE BRETONNE ha meur a wech he doa klasket he c'henteliah war ar poent-se (1)

Paotred an U.R.B. o doa degemeret mat a-walc'h kinnigadur LA PATRIE BRETONNE. War an niverenn 17 eus ar gelaoeunn, hini an 12 a viz Eost 1928 ez eus mouet ul lizher a-berzh an Estourbeillon oc'h isverkan ar pezh a oa boutin d'an daou strollad : broadelour ha kevreadelour ez int o daou ; kristen int iveau war ar marc'had. Setu holl avat ; n'eus k'en heklev ebet diwar-benn disoc'hou an an arnod unvanian-mañ.

War an niverenn 18 eus ar 7 a viz Here 1928 e kaver kinnigaduriou all diwar-benn an ADSAV. En dro-mañ e komzed ouzh renerion ar c'hevredigezhioù breizhat hogen iveau ouzh ar stourmerion a unanou "an holl re a fell dezho adsevel ur Vreizh nevez..."

An hent a dresed da dizhout ar pal-se e oa aozan ur 'c'hevre', un ensavadur dishual padus e-lec'h un dastumad digenurzh a 'vreuriezou' hag a c'hronnadoù distag. Seurt kevre n'en doa ezhomm eus rener ebet ; un teñzorer hag ur sekretour-meur a c'helle kaout, avat. A-hend-all ne vefe stag ouzh Iliz ebet. Souezhus a-walc'h e oa an diviz diwezhan-mañ pa ouzer pegen taer e oa emdermenaduriou relijiel kentañ LA PATRIE BRETONNE hogen diskouez a ra iveau pegen kerseet e oa bet F. Madeg gant emzalc'h an eskipion o doa nac'het e heuliañ war an hent bet kemeret gantañ.

.....
Penaos diskleriañ politikerezh F. Madeg keit

(1) E ser ar c'horvigelloù-se e rebeche ar "VREUDEUR VREIZHAT" - a rae war-dro "FOI ET BRETAGNE" ouzh F. Madeg bezañ kemeret perzh er politikerezh gall hag hemañ a responte : "Si par des votes (ou autrement) millerand peut nous être utile, très bien ; nous accepterons de la même façon le concours de Poincaré, Cachin etc." Evel-henn ez eztaole LA P.B. he sonj diwar-benn alioù mat "FOI ET BRETAGNE" : "Remercions FOI ET BRETAGNE de son amicale sollicitude à veiller sur l'orthodoxie nationaliste de la P.B." (VIII, 15-01-1928).

ha ma voe e penn LA PATRIE BRETONNE ?

Ret eo notañ, da gentañ, n'eo ket bet F. Madeg ur stourmer brezhon a orin bet perzhiek a-viskoazh en un aozadur bennak eus an emsav ; diwezhat a-walc' eo deuet d'ar politikerez breizhat. En abeg da se marteze ne oa ket gouest da welout an emsav evel ma oa ha techet eo bet enta d'en em douellañ.

War a hanval en deus graet F. Madeg daou fazi bras.

Bez'ez eo bet an hini kentañ kredin e oa tu da unaniñ e Breizh koulz hag en Elzas ar stourm evit ar vro ouzh ar stourm evit an Iliz, sellet outi en he ment politikel. Kontet en deus enta war ur c'henstok nevez etre an Iliz hag ar Stad e 'Frañs'. Hogan fur a-walc'h eo bet ar gouarnamant gall evit plegañ en Elzas ha mirout - lavaromp kentoc'h : lezel, - d'an Iliz he dreistlec'h eno. E Breizh avat o deus kredet an eskibion ne dalveze ket ar boan en em gammañ evit ar vroadelezh vrezhon o vezan ma oant deuet a-benn da frammañ ul lodenn vat eus ar boblañs e rouedad ar skolioù kristen : ur Stad vrezhon, goud e vije bet kristen, n'en dije ket pourchaset kalz mui dezh, moarvat. Ne c'helle enta harpañ an emsav en ur seurt kendegouezh nemet degas trubuilh d'an Iliz ; pezh a lavar iveau dreist-holl avat ne sonje ket an dud a Iliz e Breizh e oa Breizh o bro, e gwirionez. Kristenion ha Gallaoued e oant, netra ken. Rak-se iveau e oant e chal da ziwall 'o yaouankizoù' diouzh levezon un emsav en dije o distroet diouzh ar sentidigezh leun a c'houlenement neuze digant an holl fideled... En ur seurt saviad ne c'helle mui F. Madeg bezañ nemet ul Lannais, - ha n'eo ket tamm ebet un O Connell, pezh a huñvree bezañ, evel m'hon eus gwelet.

E eil fazi ez eo bet sonjal e oa a-walc'h mont d'ar bobl gant ur raklun didaer ha strizh evit bezañ selaouet gant ur bobl damesaet en ur c'hounit damantiz ar pennadurezhioù gall. Ur Breizhad aet da c'hall ne ra ket muioc'h a forzh eus goulennoù ar

rannvroelourion eget eus re ar vroadelourion. Bez' e fello d'ar Vrezhoned vrogar avat tapout evit Breizh gwirioù ur vroad wirion ha n'eo ket 'brientou' pe ' frankiziou ur rannvro. Hag evit ar C'hallaoued, ne grogint da gilañ ha da aotren un tammoù emvelestrerezh da Vreizh nemet en deiz ma vo kreñv a-walc'h ar re-mañ evit diframmañ diganto un emrenerezh klok.

N'eus forzh penaos e vije bet ret da F. Madeg en em lakaat a-grenn er-maez eus an hollad 'Frañs' ma felle dezhañ reñ un tammoù reizhpoell d'e arc'haduriou. Degemer 'Frañs' a zo koulz hag anzav reizhveliegezh ar Stad C'hall e Breizh ha lemel pep diazez poellel da dezennoù an Emsav.

Erfin, ur mank a oa en obererezh BLEUN-BRUG F. Madeg : ne zalc'he kont ebet eus arvez sevenadurel ar stourm brezhon hag eus ezhomm ur gelennadurezh politikel aozet diouzh emgav Breizh d'an ampoent. Natur a-walc'h e oa dezhañ tagañ al'likouriez'h e Breizh ; hogen daoust ha ne chom ket difetis ha dall seurt tagadennou er-maez eus un dezzrannadur o tiskleriañ orin ha kresk al luskad a gemere harp warni e Breizh ? F. Madeg, daoust d'e youl-vat n'en deus ket kompenet ne oa al likouriez'h er vró-mañ nemet unan eus disoc'hou an dalc'hidigezh c'hall e Breizh ; rak ne c'heller kompenet al likouriez'h nemet e par istor Bro-C'hall e Breizh, evel frouezh, evit darn, eus an eneberezh renkadou etre kendereou hengounel ha bourc'hizion o hiraëzhin d'ar galloud, e 'Frañs' bepred. Adarre : n'eus tu ebet da stourm ouzh al likouriez'h hep tennan Breizh eus istor Bro-C'hall. Kentañ dlead an emsaver eo en em lec'hian er-maez eus ar c'hendalc'h istorek gall.

Daoust ha kompenet en dije Frañsez Madeg kement-se m'en dije bevet ? Rak kounañ a ranker ez eo bet berr redad emsavel ar stourmer-mañ peogwir ez eo bet diskaret e-kreiz e vrud gant ar c'hleñved. Padal en devoa an den-mañ kalz a berzhioù-mat hag a varregezhioù hag ur spered-kaer a zen a oa anezhañ

evitañ da vezañ re asur anezhañ e-unan. Un druez en enta ne c'hellfed e varn nemet diwar an taolarnod-mañ kaset da benn re brim en ur c'hendegouez dibar ha diaes war-lerc'h ar brezel-bed kentan.

Loeiz LEBRET, an Dominigad

Krouer al luskad "ARMERZH HA DENELOURIEZH"

Ganet eo bet Loeiz Lebret er Vinic'h-iwar-Rañs, nepell diouzh Sant-Malou, d'an 26 Mezheven 1897, hag evel diskennad eus Jakez Karter, dizoloer KANADA, bet savet iveau en hevelep tolead hag eñ, e fellas dezhāñ mont abred war seulioù e gentkar illur.

Aet d'e driwec'h vloaz d'ober brezel bras 1914-1918 war vor, en kaver, d'e 26 vloaz, war ar renk gant ar gadlevion uhelañ e stern ar verdeadurezh vrezel gall. Diouzh skouer Roperzh ar Mason e savas buan e penn al listri bras, peogwir, e 1923, kent kuitaat e vicher, en gweler o c'hourc'hemenn war an 'avizo' ARRAS evel kadlev-war-eil.

Petra bennak ma chomas tomm e galon dalc'hmat ouzh ar verdeadurezh ne oa ket houmañ koulskoude evit degas dezhāñ ar pezh a glaske. Ma tivizas mont gant Dominigiz e kouent Angers d'ober e neveziaidelezh. Bloaz goude, emañ e RYEKHOLT, e Holland, o kas war-raok e studioù prederouriezh ha feizoniezh. Hag eno, e-lec'h labourat seizh vloaz war o hed, evel boas, ne ray nemet pemp, en abeg d'e yec'hed.

Ken klanv eo e gwirionez ma rank e holourion, e 1929, e gas da ziskuizhañ da Sant-Malou, en e vro c'henidik, lec'h m'o deus Dominigiz ur gouent iveau. Eno e kejo, evit ar wech kentan, gant reuzeudigezh ar besketaerion vrezhon, e genvroiz karet. Eno eo e stoko evit ar wech kentan gant lezenn c'harv an helv hag ar gounid mezhuz a zo war var distrujañ labour ha beved ur rummad tud kaezh stag ouzh aodoù Kornogeuropa.

Ren a ra neuze enklaskou e 400 parrez war an aod etre Belgia ha Spagn, eleze, lec'h maz eus tu evitañ da labourat. Ha buan e teu da vezañ stlennet diouzh ar c'hentañ war doare ar besketaerion, neket hepken

evit a sell ouzh o beved, hogen evit a sell iveauz ouzh o buhez hag o saviad speredel.

Poent eo ober un dra bennak, ha gant ar chaloni HAVARD e sav "Yaouankiz Kristen ar Mor" ("Jeunesse Maritime Chrétienne"). Nebeut goude e teu d'ober anaoudegezh gant Ernest LAMORT hag e krou en e ser, er bloaz 1932 "Kengevredad Micheruniadou ar Vartoloded" ("Fédération des syndicats professionnels de marins")

Evel a weler, ne oa ket aet an Tad Lebret da lean evit tec'hel diouzh ar bed, petra bennak ma veve en ur mare ma vezed boas da gevenebiñ "buhez diabarzhel" ouzh "oberouù", da lavarout eo, buhez ar bedenn ouzh buhez ar sevenadennou hag al labour fetis, e gounid an denion. Dominigad oa, emezañ, evit mont d'ar bed, karget e galon gant ur "garantez enkrezus eveit e vreudeur evel m'he c'haver e kalon ar C'hrist". E Sant-Maloù eo e c'hwezas warnañ awen Aviel ar Mab, ha ganti eo e teuas dezhañ "displegadur diwezhañ" al labour a gasas da benn war dachenn ar gedvreuregezh kristen.

Aviel an drugarez eo a voe diwar neuze bara pem-deziek an Tad Lebret, ha pezh a blije dezhañ dreist pep tra oa dameg ar Samaritan Mat ha hini ar Mondian fall.

"An hini damvar war an hent,"emezañ, "piv eo ? Moarvat ar paour-kaezh a gavomp evit gwir war hon hent eo hennez, met iveauz an dic'hlaidezh vac'homet, ar pinvidigezhioù danvezekaet, ar vourc'hizelezh hep meurded, ar c'haloudeion hep drempwel, denelezh hon oadvezh en he fezh war gement tachenn a zo."

Atav dorn-ouzh-dorn, n'ehano ket LEBRET ha LAMORT d'ober prosezou niverus da baramantourion dizonest, da stourm evit ma vije saveteet nevid ar pesketaerezh e Frañs, ha da glask lakaat war droad ensavadurioù micherel.

E 1934 e krog an Tad Lebret gant un enklask all war aod ar Mor kreizdouarel evit embann, evel disoc'h

d'e labour, e levr anvet "La grande angoisse de nos familles côtières" ("Anken vrás hon tiegezhioù war an aod").

Da c'houde, bennozh d'ar gazetenn "La voix du marin" ("Mouezh ar Martolod") bet savet gantañ iveauz, en gweler o sevel bodadoù micherel e gounid ar gourfeske-taerezh (harinketa, touneta, sardineta), eleze, aozaduriou graet evit lakaat an dienez da gilañ ha tonket dezh dont da vezan kefridiel adalek 1938, dre berzh al lezenn.

Pa darzh an eil Brezel-Bed emañ an Tad LEBRET o paouez pengenniñ gant P. COLIN ur mell enklask diwar-benn nevid ar pesked, goude bezañ aet da studian ar saviad e Breizh-Veur, Holland, Danmark, Norge, Belgia, Aljeria ha Tunizia. Ken bras trevell ne viro ket outañ d'ober c'hoazh etretalaud troiadoù-prezegenniñ niverus dre Frañs. Kaset eo da Vrest da labourat gant ar Morvezhen LABORDE hag eno e vo karget eus gwazerezh ar pesketaerezh.

E dibenn ar brezel ne chom ket hon stourmer da dreñin mein da sec'hijñ. En ur ober ugent devezh e skrivo "Mystique d'un monde nouveau" ("Gourhoal ur bed nevez"), lec'h m'en gweler o kemer e savlec'h a-geñver gant ar gevalaouriez, ar varksouriez hag an hitlerouriez. Kaviardet e vo levr LEBRET gant gouarnamant Vichy hogen dont a ray er-maez en e gevanroeuz, pa davo ar brezel, dindan an talbenn "Découverte du bien commun" ("Ar c'henvad dizoloet").

D'an hevelep koulz e skoulm darempred evit ar wech kentañ pe an eil gwech diouzh ma vez kont, gant tud evel René MOREUX, rener ar gazetenn "Journal de la Marine Marchande" ("Kazetenn ar Verdeadurezh-Kenwerzh") ha dreist-holl gant prederourion evel Gustave THIBON pe leaned vrudet evel an Tadou LOEW ha MOOS. Krouet eo ar bodad ma loc'ho diwarnañ d'an 24 Gwengolo 1941, al luskad illur anvet "Economie et Humanisme" ("Armerzh ha Denelouriez").

Pal ar c'hevredad nevez oa distremen armerzh an helv ha kemman an emframmoù diwar-bouez ur striv nerzhus war dachenn ar speredegezh. Erru-mat e vo seurt mennoziou nevez o vezan ma klotont dres gant an ezhommoù a vo lakaet war wel pa vo bet stignet kudenn an diorren gant broiou ar C'Hornog goude an Eil Brezel Bed.

Redek a ra neuze Loeiz LEBRET dre ar bed hag o tremen dre Suamerika e tiguzho eno un dra bouezek na oa ket bet gwelet na displeget araozañ : kudenn an ezeved zo dreist-holl kudenn ar broiou isdiorreet. Gal-lout a ra neuze hon stourmer degas eil dameg rakveneg et an Aviel evit sklerijennañ al labour a zo d'ober : "Deuet omp," emezañ, "da vezan ar mondian fall. Souche eo Lazar ouzh troad an daol ha ret eo dezhau tremen gant ar bruzhun a gouezh diwarni. An engroeze eo Lazar ha muianiver an denelezh. Gwechall edo Lazar pell du-hont en tu all d'ar mor, hag en meskorvoet garv gant hon renad armerzhel. Bremañ avat eo deuet Lazar da vezan tost dimp... Kemeret gantañ ul lec'h bras e buhez ar bed. E garout ne reomp ket evit c'hoazh ; en avat a ra aon dimp : Lazar zo bet desket gantañ dispac'hau."

Evit an Tad LEBRET enta ez eo an drugarez un triviad dispac'hel na c'hoarvez ket eus teneridigezh pe druez hepken, da lavarout eo, "kengej hegarat gant an denelezh". Ar mennadoù mat e kav-en abeg enno pa chomont diwerc'h e stumm fromidiket nemetken, o reñ tro e seurt doare da gefredelourion ha dilettanti d'ober prezegennou helavar ha mat pell 'zo. Ret eo neuze mon pelloc'h ha betek "ensamman" saviad an dud, betek "splujan" en dour, gouez dezhau. Ret eo mont betek keveleri gant tonkad ar beorion rak "neba vez o tibab an tachadou dizoujetan, dilezetan ha reuzeudikan", hennezh ne vez ket en arvar da fazian."

Resisaat a ray an Tad LEBRET e vennoziou gant lies oberenn ha dreist-holl dre hantererezh e levr anvet : "La montée humaine" ("Esorc'h an deniezh"), bet embannet e 1956. Skodus eo hevelep talbenn ha setu perak ne dremenas ket hep aweniñ kalz skrivagnerion d'an ampoen

Dek vloaz abretoch gant un oberenn bouezek all : "Principes pour l'action" ("Pennsturiou evit gwer-edin") e skrive hon prederour endeo : "Ar c'hontrol d'an dienez n'eo ket ar fonn an hini eo, hogen an dalvoudegezh. Kenderc'hau pinvidigezhioù kent pep tra, n'eo ket eno emañ an dalc'h, hogen talvoudekaat an den, an denelezh, an hollved."

Esorc'h an deniezh oa neuze da vezan sellet evel ur bignadeg gant ar menez davit "sevenadurezh ar gen-grediezh", war-bouez krouin darempredou etrevroadel Hervez doareou nevez, war-bouez degas ur skoazeil di-zamant ha frontal d'ar broiou isdiorreet, war-bouez herouezan UN ARMERZH EVIT AN DEN, evit an denelezh kevan. E berr gomzou, esorc'h an deniezh a dalve kement ha diazezan sevenadurezh ar gedvreuregezh ma parfe diwarni kiminiadezh ar gisteniez evel an hini sevenausan a c'hallfed da gaout, bennozh da c'hourc'henn avielek ar garantez.

Goude ar brezel e teuas an Tad Lebret da vezan ur boudedeo touet pe, mar karer, ur bedreder, hañval gant se ouzh kalz Breizhiz, dreist-holl martoloded eus e droc'h, stank an niver anezhañ dre aman. Da skouer, kavet e vez hon gwastadour o reñ kenteliou denarmerzhouriez e São-Paulo hag eno, en amgant ar Stad Kevre-adel keñanv gant ar gêr rakveneg, o kemer perzh en un enklask meur diwar-benn an terkerezh. Kejau a reer gantañ da c'houde hag en o weladennin Aod-Olivant, Senegal, Kolombia, Japan, Filipinez, Tailand, Birmania, Indez, Pakistan, Irak, Egipt h.a., eleze, pemzek riez en holl, hervezañ.

Petra bennak maz eo fall-ouzh-fall e yec'hed ne gemer tamm diskuizh ebet. Fellout a ra dezhau embann frouezh e studiadennou diwar-benn ar pemzek bro rakveneg, ha sed aman da heul an dastumennou o tont gantañ :
- ar Blanedenn o vont herrek war-du an naonegezh ;
- an Amerikaned, andarev o spered war dachenn ar politikerezh bedel ;
- ar gevunourion o kas war-raok o bountad bagol ;

- ar pobloù war ziorren gwall andarev o spered war dachenn ar werinveliezh ;
- ar rét mat maz eo an dibab da heul : kenderc'h-el da foraniñ madoù e stern ar c'henstourn ramzel etr riez el pe strivan, war-bouez kendonierezh-stroll, da zistremen hon saviad erouez.

=====

Mervel a reas an Tad LEBRET d'an 19 gouere 1966. Tizhet oa gantañ ar pal en doa merket d'e vuhez : reilusk hollvedel d'an enklaskou fetis evit savetein an den gant e binvidigezhioù danvezel ha speredel. Seurt raklun oa evitañ fetisaat, en ur stumm, rouantelezh Doue war an douar.

"Nep piv bennak," emezañ, "a vez war loc'h davit ar mad, nep piv bennak a vez, e-ser, an un bountad, o sachan e vreudeur d'e heul, war-bouez diframmañ diouz an direizhded kenderc'h ha dasparzh ar madoù, diouzh kraban ar pec'hed an hollved, diouzh ar gwid an den, diouzh ar mac'her an nerzh, diouzh an den an touell, hennezh a vez oc'h adeiladiñ rouantelezh Doue."

Jil EWAN

GERIADUREZH

KADLEV (-ion)=officier. KADLEV-WAR-EIL=officier en second. HOLOUR(-ion)=supérieur hiérarchique. HELV=profil NEVEZIADELEZH=noviciat. BEVED=vie matérielle. KEDVREU EGEZH=fraternité. DAMEG=parabole. NEVID=marché. GOURFESKETAEREZH:grande pêche. KEFRIDIEL=officiel. MORVEZHEN=amiral. SAVLEC 'H=position. KAVIARD= censuré. KEVANROEZ=totalité. MESKORVOET=exploité. KENGEGJ=contact. FROMIDIKTED=émotivité. EMFRAMMOU= structures. DIWERC 'H=sans efficacité. SKOGUS=percutant. KENGREDIEZH=solidarité. HEROUEZAÑ=promouvoir. KIMINIADEZH=message. GWASTADOUR=pionnier. DENARMERZH=OURIEZH=science économique humaine. TERKEREZH=amnagem

RIEZ=Etat. ANDAREV=immature. GWERINVELIEZH=démocratie. KENDONIEREZ=concertation. EROUEZ=présent, actuel. RAKLUN=programme. AN UN=le même. GWID=vice. ADEILADIN=édifier.

DANVEZ NIVERENNDA ZONT IMBOURC 'H

E derou ar bloaz a zeu e vo gouestlet un niverenn da LANGLEIZ, skrivagner ha livour, ha da James BOUILLE, tisavour eus an emsav, brogarour hag ezel eus stroll AR SEIZH BREUR etre an daou vrezel.

.....

ILIZ HA STAD E YUGOSLAVIA

Tro hon eus bet dija da venegiñ kudenn an darempredou etre an Iliz hag ar Stad Yougoslavat. D'ar re a garfe kaout un alberz eus an darempredou-se e c'hellfed erbediñ lenn ur pennad-hir a-walc'h embannet e-barzh niverenn 7-8 Gouere-Eost 1975, ar gelaouenn damkanel kefridiel komounour yougoslavat a zo he zalgenn en he doare gallek "Questions actuelles du socialisme". Talvoudus eo ar pennad dre ma ro ur c'heal spis eus savboent mistri ar galloud a-hont a-zivout kravez hag Iliz. E galleg adarre ez eo talbenn ar pennad : "La politisation de l'Eglise et le cléricalisme".

Evel-henn e c'hell bezañ krennet an tezennoù difennet gant ar skrivagner : neptu eo ar Stad Yougoslavat, n'eo na doueat nag andoueat ; ar c'humuniezhou relijiel a zle plediñ gant ar relijion hepken. N'eo ket kement-se avat ar pezh a ra ar re-mañ avat ; hervez aozer ar pennad bpred, sevel a reont a-enep d'ar galloud komounour ken e par ar gevredigezh yougoslavat hollel, ken e par ar broadelezhioù a vez broudet ganto d'en em atahinat iveauz ar Stad Yougoslavat.

Ar pezh a zeu skaer diwar lenn ar pennad-mañ eo e ren an dud a feiz ur stourm taer a-enep d'ar gealiadurezh stadel komounour kefridiel ; ar stourm-se a c'hoarvez eus nac'hañ degemer ar ouezennou ha lavaradurezh komounour en o lidou (euredoù h.a.) - pezh a vez tamallet d'ar grist-enion gant ar galloud, - hag iveauz eus burutellañ dibaoeuz an tezennoù marksat pennañ. Menegiñ a reomp ar skrid e galleg evit spisaat mennoziou aozer ar pennad ; o komz eus ar veleion, da skouer, e tiskleir ar skrivagner :

"Ces mêmes théologues (sic) démontrent que le marxisme est une théorie amorphe et que le communisme enlève à l'individu tout sens moral ; ils font des tirades politiques aux enterrements des croyants et au cours des célébrations de mariage s'efforcent de décorer la noce de drapeaux

de l'Eglise et de drapeaux sans symboles socialis-
tes..."

Ha pelloc'h :

"Les tendances cléricales s'expriment tout particulièrement dans les tentatives pour créer des organisations parallèles : crèches, jardins d'enfants, équipes sportives, disco-clubs, puis, construction d'ouvrages communaux... Ces moyens de propagande sont des plus divers, allant de l'offre de bonbons et de chocolats aux enfants jusqu'à la formation de clubs pour la jeunesse. Le catéchisme s'organise en beaucoup d'endroits à tous les niveaux d'auditeurs. Dans les Eglises, les laïques eux-mêmes, - étroitement liés à l'organisation de l'Eglise, - tiennent des conférences et expliquent différents phénomènes sociaux dans les domaines où ils sont experts..."

Un tammig lu ez eo brouez santel ar skrivagner komunour en arroudenn-mañ (pevezh torfed kinnig madigou d'ar vugale evit o gounit d'ar feiz kristen!) hogen diwar lenn al linennadoù-mañ e c'heller ober teir dastumenn :

1) da gentañ, bez 'ez eo an Iliz er Riez-mañ buhezek hag oberiant, tagus zoken, pezh a zo un arouez a yec'hed evit ur stroll bennak (ha pezh na c'hoarvez ket kennebeut e broioù kevalaour ar c'hornog) ;

2) er riez yougoslavat, en abeg d'ar reizhiad emvererezhel marteze, e ra an Iliz he mad eus un tamm frankiz bennak ; kompreñ a reer avat e ve enebet ouzh ur seurt reizhiad renadoù stalinour Europa ar Reter ;

3) daoust ma nac'h dalc'herion ar galloud e ve anezho distrujerion ar gravez ez eo anat a-walc'h e reont eus ar gomunouriezh kelennadur-ezh kefridiel nemeti ar Riez yougoslavat hag eus ar Strollad Komunour an Iliz kefridiel nemeti a zo miret dezhi plediñ gant buhez kevredigezhel ar boblañs dre vrás : eñ hepken he deus ar gwir da galenn ha ne fell dezhañ kaout dirazañ nemet ur

gronnad a feizidi digenvez ha digenurzh a yelo da get aezet-kaer a-benn ur rummad pe zaou nemet, evel ma verkemp bremafk, ret eo krediñ e chom ar Stad yougoslavat ur Stad gwan a-walc'h peogwir ne c'hell ket mirout ouzh ar feizidi a gemer ur perzh brasoc'h-brasañ e buhez ar gevredigezh yougoslavat.

NOTENN.

Evit resisaat poentoù zo e venegomp un arroudenn all eus deroù ar pennad :

"On a en même temps adopté en Yougoslavie, en tant que critère de base de la valorisation des individus, le travail, l'attitude vis-à-vis du travail et les résultats du travail de chacun. Parallèlement, la conscience s'est trouvée renforcée chez les travailleurs de la nécessité de lutter contre toutes les formes de médiation entre l'homme et les centres de décision, et par là-même contre le rôle de médiation de l'Eglise..."

Addispleg :

Ar pezh na vez ket lavaret amañ eo e vez embreget ar roll-se a hantererezh gant ar Strollad Komunour en holl gevredigezhioù komunour, daoust d'ar pezh a c'hell kontañ pilpouzion a bep seurt. Betek gortoz e chom KEVRE AR GOMUNOURION e Yougoslavia un aozadur kreizennet penn-da-benn a-dreuz ar Riez en he fezh. Hogen kudenn an 'hantererezh kevredigezhel' hag hini 'kreizennerezh an aozaduriou' a zo gwir gudennou hag a zellezfe moarvat foù-se er rentañ-kont a raimp eus istor an ilizoù protestant dieub e Kembre nevez savet gant R. Tudur Jones.

A-raok klozañ avat e fell deomp diskulian unan eus gwengeliou noazusañ ha gwaskusañ ar c'hevredigezhioù komunour, hini al labour a zo menet da bourceas da vistri ar galloud un digarez d'ober sklaved eus ar boblañs. Hogen anzavomp e ra ar gwengel-se e reuz ken gwazh all, en ur stumm all, e broioù kevalaour ar C'hornog.

+++++
+++++

INDEZ-SINA HA VIET-NAM

Pehini eo saviad an Iliz er broioù nevez gounezet d'ar gomunouriezh en Indez-Sina? Evel just ez eo bet skarzhet kuit eus Kambodia dre an nerzh hag e Laos ez eo bet mouget dre harluañ beleion ha misionerion estren ha lemel pep frankiz digant ar gristenion hogen dister e oa niver ar re-mañ er broioù-se ; a-se iveau n'oa ket anezho ur gudenn hag ur skoilk gwirion evit ar pennadurezhioù nevez. Ar pezh a zo da notañ hepken eo ez eo prest ar gomunourion da ober implij eus o nerzh evit distrujañ war-eeun ar relijion bewech ma n'he deus ket an Iliz nerzh a-walc'h evit reiñ trubuilh dezh.

Gwelomp brémañ degouezh ar Viet-Nam.

Un nebeut pennadoù a zo deuet er-maez war ar c'helpenn ar gelaouennnoù da geñver deiz-ha-bloaz kentañ kemeridigezh ar galloud gant ar gomunourion e SAïgon. Darn eus ar gelaouennerion o deus pouezet war ur fed en deus skoet war o spred : da welout n'eus ket kement-se a gemm e buhez pemdeziek ar boblañs en ur gêr vrás evel houmañ.

Kement-se, d'hor soñj, ne lavar ket kalz tra, e gwirionez. Un astraer douaret e Pariz e 1941, lakaomp, en dije diskleriet iveau e rene amežidi ar gêr-se neuze ur vuhez sioul hag ordinal meurbet. Setu, ne garfen ensellout nemet daou-boent meneget er pennadoù am eus lennet : hini saviad an Iliz hag hini addiorreadur kendereou zo eus ar boblañs.

Gwelomp ar c'hraf kentañ.

Meneget eo bet enta war ar c'hazetennoù degouezh un nebeut kristenion ha beleion vietnamat a oa savet a-du gant ar Viet-Cong hag a zlefe bezañ deuet mat d'ar renad nevez. Krediñ a rafe unan a-walc'h o lenn ar pennadoù gouestlet d'ar gristenion araogelour er vro-hont emañ ar re-se o vont da saveteiñ ar Feiz kristen er Viet-Nam. Daoust ha gallus ez eo ?

Merkomp da gentañ e c'heller kompreñ betek ur poent zo e ve savet kristenion zo a-du gant ar renad komunour hag int heugou ouzh'brein-adurezh' renad ar c'hreisteiz ha dedennet a-hendall gant ur Vertuz zo ; ar c'hlantuhezelezh, ar buritanelezh, a zo un tech peurbad e-touez ar gristenion, se a ouzer. Diouzh un tu all, sur eo ne oa ket ar gristenion er Viet-Nam nag evit sevel ur gevredigezh kristen dishual nag evit kristenañ ar gevredigezh vietnamat hollel pe, da vihan-añ, evit reiñ ur stuz kristen dezhi. Dre se e oant enket d'un emzalc'h mirelour a emzifenn dre ret war dachenn ar gevredigezh ; n'o deus klasket nemet derc'hel ar gristenion evel ma oant en ur gron nad darning e pep keñver.

Kement-se avat ne dalv ket en deus emzalc'h ar gristenion araogelour er Viet-Nam evel er broioù komunour all pe dre ar bed a-bezh ur ster bennak diouzh savlec'h ar Feiz - a zlefe bezañ savlec'h nemetañ ar gristenion gempoell, - nag e-keñver mad an Iliz a zlefe bezañ o freder kentañ en ur grez a enkadenn evit houmañ. Lemnit avat ar pennad hon eus gouestlet en niverenn-mañ da saviad an Iliz e Yougoslavia. Eno evel er broioù komunour all ez eo degemeret ar Feiz kristen evel un albac'henn bersonel nemetken, hag an Iliz a zo renket e par ar c'hévregezhioù folklorek ; an hanteradur etre ar werin hag ar Stad a dremen hepken dre ar Strollad a zo krouer nemetañ ar sevenadur komunour, hag ar sevenadur hepnuiken. Evit ur c'hristen enta asantiñ da 'reizhveli' ar Strollad Komunour - sed, pezh a ra an araogelourion - a zo asantiñ da zistrujidigezh an Iliz ha, diwar se, da zistrujidigezh ar Feiz kristen rak dre hanterezh an Iliz eo e teu ar Feiz d'an dud.

Pezh a ren ar Strollad Komunour er Viet-Nam ez eo war un dro enframadur AN HOLL BOBLAÑSe rouedad an ardivink politikel krouet gantañ ha, diwar heul, diempradur an holl aozaduriou all a c'hellfe kevezañ gantañ war an dachenn-

se. An dra-mañ an hini eo a c'hoarvez hiviziken er Viet-Nam e-lec'h ne c'hell mui ar gristenion kemer perzh er vuhez politikel ha kevredigezhel nemet dre ensavioù ar Strollad Komunour; gant ur spered komunour ha mennadoù komunour avat ez eo renet ar vuhez-se ; ha dre se e kenlabour ar gristenion da ober eus ar gevredigezh m'int klenket enni ur gevredigezh digristen ; ha setu an disoc'h : pe e kemero ar gristenion perzh er politikerezh pe e vint lakaet er-maez eus ar gevredigezh ha distrujet ent korfel, koulz lavaret, evel maeskenelioù dizevad ha tonket dezho mont dà get ; hogen, n'eus forzh penaos, ma kemeront perzh er politikerezh e kenlabouront d'o distrujidezgh-int o-unan.

En ur renad komunour ne roer lec'h ebet d'an digemplegourion ha d'an eneberion ; unvan dre ret e tle bezañ ar gevredigezh. Alese pleustradur an addiorreerezha zo kavet feukus gant meur a hini dre ma vez renet diwar ur saviad a nerzh gant ar re a zalc'h ar galloud. Moarvat e c'heller reizhabegañ seurt pleustradur evel ma oa kantabeget gwechall ar sklavelez hec'h-huñian : ar gwir en devez an 'frec'hour da zistrujan an Trec'had (seurt reizheñ eo a oa degemeret e brezelioù an hened, lakaomp). N'eus nemet soñjal iveau pegement a dud a zo bet fuzuilhet war-lerc'h brezelioù ha dispac'hioù zo en istor arnevez Europa. Pezh a zo feukus avat e pleustradur an addiorreerezha eo an argerzh dibersonelañ ha dishiniennaat a zo renet a-enep da eneberion gent ; hep mar ez eus un elfenn sadek en ur seurt pleustrerezha : ar vistri o kemer plijadur o tismegañsiñ hag oc'h izelaat ar re drec'het hag ouzh o lakaat da anizav o fec'het en ur ober implij eus o nerzh hag eus hentehnoù ar c'halvezerezha bredoniel evit kemm speredou an dud a zo kouezhet en o dalc'h. Ret eo krediñ enta, diouzh un tu, ez eo kalz muioc'h asur ar gomunourion diwar-benn o gwirionez eget mireleurion an tu-dehou (kv. E Chili ez eo

bet distrujet ar gleizourion hogen n'eus ket bet klasket o c'hendrec'hiñ nag o c'hanttreiñ) hag o deus ezhomm, diouzh un tu all, e broiñ zo, da vihanañ, - hemañ n'eo ket degouezh Kambodia, - atoriñ hiniennoù zo eus o eneberion gent.

+++++

ALAMAGN STAD AN ILIZ

Hervez ar gazetenn "SUDDEUTSCHE ZEITUNG" ez eus deuet tre 422 danvez beleg e kloerdiou Alamagn an Alamagn Kevreadel, un drederenn muioc'h eget e 1972 pa oa bet niver ar gloareged o tont tre er c'hloerdiou an izelañ : 312.

Ret eo notañ a-hend-all e stourmer e Bro-Alamagn evel e Bro-C'hall ouzh an 'anterinelourion' ; nevez zo en deus arc'heskob München, ma ne fazian ket, difennet ouzh ar veleion lidañ 'oferenn Pius V' e latin, e kêr vMünchen end-eeun.

Bez' he deus an Iliz e Bro-Alamagn da dalañ ouzh ar c'hudennou a sav e kevredigezhioù-beveziñ ar C'hornog. Da skouer ez eus anv a lemel diwar vonreizh ar Republik Kevreadel ar mell 218 a zifenn ar sioc'h anezhañ. Enebet eo an Iliz ouzh ar gamméed-se eveljust a zo harpet, na petra, gant aozadurioù ar gostezenn gleiz.

+++++

BRAZIL

Komz a reer a-wechoù eus Brazil evel eus ur riez war ziorren hag a vo gouest da gevezan gant an Amerikaned ac'hann da fin ar c'hantved. E devoutd ez eo kresket a 4% KBK ('Korvoder Broadel Krai') Brazil warlene hogen kresket eo ar boblañs iveau a 3% er c'heit-se ; setu n'eus ket prest da welout Braziliz ordinal o pinvidikaat puan.

+++++

BRO-C'HALL HAG ITALIA

Un darvoud a zo c'hoarvezet e Miz Meurzh eo an dilenadegoù-kanton hag o deus diskouezet e oa techet ar C'hallaoued diwar vremañ da reiñ o mouezhioù da emstriverion ar gostezenn gleiz.

Daoust ha trec'h e vo houmañ en dilenadegoù kannaded a-benn daou vloaz e Frañs ? Gal-lus' eo, eveljust. N'eus ket da grediñ e c'hoarvezo un dispac'h e Bro-C'hall evit kelou se, avat. Div wech dija ez eus bet komunourion ha sokialourion e penn ar gouarnamant e Bro-C'hall, e 1936 ha 1945 hep ma vije c'hoarvezet dispac'h ebet er vro-se. Evel m'hon eus merket meur a wech e ranko ar gostezenn gleiz e Bro-C'hall ober evit darn politiker-ezh ar gostezenn dehou ma fell dezhi e ve degemeret he beli gant al lodenn eus ar C'hallaoued a ro o mouezhioù d'ar c'hostezennou kreiz pe zehou. Chañsou a zo e vo skoulmet an emglev war dachenn ar vrogarouriez c'hall ha peurgent e vo kendalc'het, dre se, gant steuñv atomel al lu gall ; ma vez kreñv aet evel-se ar spered gall ne vo ket aeset da labour an emsaverion emichañs.

E-barzh niverenn 75 (31.03.76) IMBOURC'H

Hon eus embannet ur pennad e sigur dilezidigezh pennvon "groñsren an dic'hlañelezh" gant ar PCF. E ser an embannadenn graet war an divoud-se gant ar Strollad Komunour Gall e c'helle unan en em c'houlenn ha gwirion eo ar re o deus talet d'ar blotou, a-hervez, unan eus diazezou ar muiañ divreutaus eus kelennadurezh ar gomunouriez. Diskleriet hor boas e niverenn Miz C'hwevrer e oa ar seurt emzalc'h aberzh ar gomunourion un emzalc'h koulzelour emichañs ha n'en doa da arbenn nemet reiñ fiziañs da c'henadoù zo eus ar boblañs c'hall, 'bouc'hizion vihan' dreist-holl, a-du gant ar frankizouriez ; hag, ives, e talc'he kont eus an diwirheñvel ma oa ur brezel etre Amerikaned ha Rusianed en defe da heuliad kentañ dalc'hidigezh Europa-ar-C'hornog gant an nerzhou-lu rusian.

"Diwirheñvel" hon eus skrivet avat ha n'eo ket "dic'hallus" rak nevez zo c'hoazh ez eus bet embannet ur pennad war ur gelaouenn saoz - addezrevet e-barzh ar "Süddeutsche Zeitung" - o tiskouez penaos e c'hellife ar Rusianed bezañ erru war ribloù an Elb en ur ober teir eurvezh ; a-walc'h e vefañ un nebeut devezhioù evit aloubiñ Europa ar C'hornog.

Hiniennou a lavaro ne vo ket degemeret an aloubidigezh-se gant ar gomunourion 'frankizour' a hiziv e Bro-C'hall hag en Italia. Gwall zidro eo, a gav deomp, ar re a gred kement-se rak goulakaat a ra hevelep mennoz e chomfe ar gomunourion c'hall hag italian neptu e degouezh ur c'henstok etre Rusianed hag Amerikaned, ar pezh n'en deus ster ebet. A-hend-all, lakaet ives e fellfe d'ur renad komunour pe gleizour hepnuiken diskouez un tam� dishualded dindan dalc'hidigezh ar Rusianed ne vefe ket diaes d'ar re-mañ oberiañ e seurt doare ma vefe erlec'hiet renerion gomunour leal ha sentus ouzh an danvez nagennerion. An dra-se a zo c'hoarvezet diagent e Tchec'hoslovakia e 1968. Ha kement-se a zo aes da gompren : ur gouarnamant 'komunour' a garfe bezañ dishual a vefe dedennet bepred gant skouer Yougoslavie pe Sina ha tentet da welout en Amerikaned gwarant e emrended. Hogen perak faltaziāñ e vefe boemet kement-se ar gomunourion c'hall gant uhelvennад kaer ar frankizouriez ? Mil laouen e vefent moarvat o tennañ mad eus skoazell o breudeur vrás a Voskov evit diazezañ ur 'groñsren' a zo ken aes d'ur gouarnamant a fell dezhañ kas endro e labour en un doare efedus.

N'hon eus ket komzet eus Italia. Eno n'eo ket deuet a-benn ar gomunourion da bakañ krog er galloud ; ha seul nebeutoc'h douget e vo o c'hevezion d'o lakat da lodañ ganto atebegzhioù ar gouarnamant maz eo krog an Alamaned d'ober sel-lou du war-du Roma evit o darboellañ da chom hep reiñ dor-zigor ebet d'ar Strollad Komunour Italian

e maodiernezou ar Stad (seurt emell ne bliy ket kalz d'ar C'hallaoued ken a-gleiz ken a-zehou hogen dre ma tremeno an amzer e vo ret bezañ warc'hed da welout krennet frankiz diabarzh zoken ar Stadoù europat er C'hornog en abeg da zreist-pouez armerzhel - politikel ha milourel marteze warc'hoazh - riézoù zo evel ar riez alaman end-eun.)

N'eus forzh penaos iveau n'eus ket da c'hortoz kennebeut e ve gouest Komounourion Italia hag int muioc'h frankizour eget ar re all en Europa da dalañ ouzh gwask un dalc'hidigezh rusian e Kornog Europa. Setu, a-benn ar fin, ne c'hell ar gomounourion europat frankizour - maz eus anezho e gwirionez + nemet kontañ war an Amerikaned ma fell dezhio derc'hel d'o frankizouriez.

Hervez ar gelaouenn SOCIAL COMPASS,
XXII, 2-3, 1976

UL LUSKAD KRISTEN ARNEVEZ EN ITALIA

Brudet a-walc'h eo diwar vremañ luskad hengounelour ha mirelour an Ao. Lefebvre. N'omp ket gouest da varn ur seurt luskad evit ar poent, na war dachenn ar relijion na war hini ar politikerezh, daoust ma rankomp gwiriañ e tiskouez hemañ kalz a nerzh hag a intrudu abaoe ur bloavezh pe zaou dreist-holl.

Anat eo koulskoude ne oufe an holl gatoliked hengounel zoken bezañ enframmet en ul luskad e-lec'h emañ al lañs, er mare-mañ, gant entuidi an 'Action Française' a gentaou. Rak-se, moarvat, n'eo ket skoaziet al luskad-se da vat gantizili zo eus luskad ar 'Gristenion Dilavar' evel Pierre Debray e Bro-C'hall, ha nebeutoc'h c'hoazh, eveljust, gant ur c'hleizelour 'hengounelour' relijiel evel Maurice Clavel, evit komz eus Bro-C'hall hepken; hemañ, gwir eo, a zo un den e-unan-penn met, na petra, an dezzann eus saviad an Iliz hag ar Feiz renet gantañ e-barzh daou levr "Ce que je crois" ha "Dieu est Dieu..." a zo disheñvel-bras diouzh hini an Ao. Lefebvre petra bennak ma tisoc'h d'an hevelep dastumennou hag eñ.

En Italia e c'heller menegiñ iveau ul luskad amsteriek a-walc'h a zo e anv "Comunione e liberazione" bet diazezet e Milano e 1968, gant ar beleg Luigi Giussani. Hiziv an deiz ez eus 25.000 stourmer bennak en emsav-se hag a zo staliet e-barzh kent-ugent kêr a Italia bennak ; tutaat eo bet an holl izili-se, koulz lavaret, e metou ar studierion.

Orin al luskad a zo da gavout en ur strollig savet e 1954 e Lise Berchet e Milano gant ar beleg Luigi Giussani hag a zizoc'has da

ziazeziged ar 'Gioventù studentesca' ha da embannidigezh ur skridig 'Riflessioni dopo un esperienza'. Er stroll-se e vez kadarnaet'kempeg'* ar grommad gant an 'divizadur' ('decisione'), ar'skin' ('raggio') hag an ermaeziennoù ('uscite') a denn da vodañ an izili en-dro da battromoù 'kenemzougen' nevez a-benn ober d'an hinienn en em santout unan gant ar stroll e-unan.

Termenet an 'divizadur' ('decisione') gant Luigi Giussani evel ar youl da advevañ da bep mare buhez ar C'hrist hag an Iliz evel 'darvouduò tonket dezhoo stummañ buhez an izili end-eun. E sigur ar 'skin' ('raggio') en em dolp ar re-mañ evit breutaat diwar-benn ar c'hudennoù a sell an tostañ ouzh ar re yaouank, hervez pennvonioù ar 'strollvredprederiañ'**; mennet eo an 'ermaeziennoù' da efediñ en ur metou bennak ha da vagañ gred ar stroll.

War-lerc'h ur marevezh diaes e 1966-1968 ez eo adsavet al luskad e 1969 dindan an talbenn 'Comunione e Liberazione' ha goude daou vloavez ar renet o skoulmañ ereoù start a gevrediezh war dachenn an armerzh hag an 'derc'haviant'*** e krog ar stroll gant un obererezh nevez, disert ha tagus a-walc'h e zoare, o vurutellañ da vat ar gevredigezh italian, diouzh maz eus anezhi ur gevredigezh 'likour ha marksat' war un dro ; harpañ a ra e devout stourm ar strolled demokrat-kristen en e striv a-enep d'an dibriederezh ha d'ar sioc'h-anerezh. Bezant eo al luskad e meur a skolbenn a Italia.

Moarvat ez eus e-barzh 'Comunione e Liberazione' dislavaroù anat hag a zo bet lakaet war wel didenn-kaer gant an enebourion anezhañ, dreist-holl e ser keal an derc'haviant end-eun hag a zo termenet gant Giussani en italianoeg evel "quadro della esperienza esistenziale soggettiva degli intellettuali organici ad ogni cultura". Anat eo ez eo awenet seurt keal gant

*'Cohésion'. **'Psychothérapie collective'. *** 'Culture' (dre vras). 'Kenemzougen'= 'Comportement collectif'

hini Gransci e sigur ar "c'hefredour kenframmet". Hervez hemañ e vez ganet gant ar stroll e-unan ar gefredourion a zo o roll diwar-henn pourchas d'ar stroll-se end-eun emskaint e hevelebiezh. Hogen o vezañ ma ro 'Comunione e Liberazione' d'ar C'hrist ar roll a bennkefredour ez eo hemañ gweredour-kreiz an derc'haviant kristen ; a-benn ar fin, o loc'h añ diouzh pennaennoù Gransci e tisoc'h ar stroll-mañ d'ur meizadur eus ar gevredigezh kristen diazezet war an urzhaz hag ur genurzh strizh, evel er gevredigezh komunour drés.

Er pleustr avat ez eo en em gavet ar stroll-mañ enebet ouzh politikerez'h frankizour' an Iliz hag ar Vatikano abaoe ar Goursened. E devout en deus degemeret gouarnamant an Iliz ar mennoz e oa distag politikerez ha kravez, da lavarout eo e rafe ar gristenion o folitikerez er-maez eus an Iliz hag hep derc'hel kont eus he mad nag hini ar Feiz. O vont kuit eus sturniennoù meizourion varksat zo e tegouezh 'Comunione e Liberazione' en ur savlec'h a zo kenstur da hini an hengounelourion-virelourion nemet ginenebet ouzh doaře-gwelout ar re-se dre maz eont e gwirionez kalz pelloc'h egeto rak dist-eurel a ra 'Comunione e Liberazione' ar Stad arnevez evel maz eo anadet en Europa abaoe an azginevelez.

Dre ma fell dezhoo adsevel unded an 'dangorad' kristen ez eo degaset izili ar Strollad enta da zinac'hāñ :

- kement nevezinti degaset gant an dispac'hōù bourc'hiz ;
- ar varksouriez hec'h-unan sellet evel kealiadurezh an dispac'h Bourc'hiz diwezhañ ;
- dre vras, keal ar Stad arnevez aloubus.

War un dro e tiogelont ne glot ket Penn-da-benn Feiz ha Poell.

Seurt emzalc'h a glotfe a-walc'h, war a seblant gant hini Maurice Clavel e Bro-C'hall nemet hemañ n'en deus diazezet evit c'hoazh emsav ebet da zifenn ha da skignañ e vennozioù.

*'Kefredour kenframmet'= "Intellectuel organique"

Roperzh ar Mason

B O U D O N I E Z H

Pennabegoù hollek
pep prederouriezh.

Kentskrid

e vez e veur hepseur. Tot scripsit articulos, tot
telleñ (Iod na enoñ xen) fecit miracula...
Yann XXII Pab,
(a-zivout Sant Tomaz Akwino)

Skrivet em eus e 1935, en dastumadenn wenedek
Dihunamb, ur voudoniezh verr. Feuket e oa bet neuze
un nebeut tud e Breizh, o welout traoȗ ken uhel dis-
pleget e gwenedeg hepken. Peogwir emañ bremañ unvan-
et ez wir ar brezhoneg, gant ar plas a enor a oa
dleet da lavar Kalloc'h, ez adskrivan ma boudoniezh
e yezh an holl, ledanoc'h ar breutaennou anezhi
eget re an hini gentañ. O lenn al labour-mañ e welo
an holl pegeñ duac'h eo hor yezh vrezhonek da zis-
plegañ, gwell c'hoazh eget al latin, arlivioù moan-
añ ar brederouriezh.

Evel ma skriven neuze e-barzh ur c'hentskrid berr,
emañ ar voudoniezh-mañ diazezet war bennabegoù sant
Tomaz Akwino, ar re a vez graet anezho alies penn-
abegoù_naturel_spêred mab-den.

Mar dint deuet er-maez a labour kozh prederourion
Hellaz, adaozet e latin gant ijin-dreist ur manac'h
italiat, emaint dizalc'h groñs en o derc'h diouzh
santerezh pep gouenn, evel m'emañ dizalc'h iveau penn-
abegoù ar jedoniezh, evit bout int savet da gentañ

gant Egiptiz, Gresianed, Indeziz hag Arabed.

Gouzout a ran ne deo ket ken eeuenn pennabegoù ar voudoniezh ha re ar jedoniezh, daoust d'ar re-se bout e gwirionez mammenn ar re-mañ (1). Re wan eo hor spered d'al liesañ ha re dechet hor youl da zegemer hepken ar gwirionezioù a glot gant hor c'hredennou. Ur ouziegezh wir eo necazh ar voudoniezh, seul wech ma klask hepken pennabegoù retañ ar brederouriez, en ur lezel holl ar pezh a sell modou diforc'h ar sevenadur.

Evidomp-ni Breizhiz ec'h eus hep mar ur brederouriez keltiek, pa vez kemeret ar ger prederouriez en e ster ledan, a sell war un dro ar ouziegezh hag arz ar vuvez, ar pezh a vez anvet gant ar C'hermaned: Lebensanschauung.

Ar voudoniezh a glaskomp displegañ amañ a vez e pep lec'h hag e pep yezh diazez sonn an holl brederouriezhoù, ar pezh a zo ret da bep meiz yac'h evit diwall diouzh hentoù risklus an amoedaj hag ar follentez. Evel-se emañ bet degemeret gant an Iliz katolik e-giz furnezh vuiañ-karet. Ganti e c'hellimp sevel ur brederouriez keltiek rik a vo diforc'h diouzh ar furnezhioù arall hep bout a-enep dezhe. Gellout a raimp dre skouer reiñ en hon temz-spered breizhek muioc'h a lusk d'ar fiñv eget ma roimp d'an diskuizh, muioc'h a bouez d'an traou fetis eget d'ar re difetis. Frankiz ar vuvez eo kement-se. Met ne lezimp ket, e sigur kreñvaat an temz-mañ, d'en em silañ er voudoniezh menozioù seurt gant hini an Dont_trec'h d'ar_Boud, sotoni ur brederouriez war ziskar ha n'he deus, evel ma welimp pelloc'h, ster ebet (2).

Ul labour ag an dibab a zo war ar stern e Bro-indez, a-c'houde m'o deus kroget misionerion gatlik a zo, e savadur ur furnezh indezat a vefe feal war

(1) Hen diskouezet em eus em studiadenn anvet Anien an_niverou.

(2) Techet eo d'ar faziou seurt-se ar re filimet gant al lennegezh ha n'o deus ket darempredet ar gouizieg-ezhioù resis.

un dro da voudoniezh sant Tomaz (hep he gwiskamant latin) ha da sevenadur ar Vedanta, hervez henc'hiz-iou koshañ spered ar vro.

Setu an hent fur ha reizh da heuliañ, e Breizh evel e lec'h arall, an hini a ziforc'h mat lezennoù hollek spered mab-den diouzh troioù disheñvel ar gouennou.

R. AR MASON.

TAOLENN

I. - Ar menoz hag an traou

II. - An anien hag ar bezoud

III. - Ar genezh hag an danvez

IV. - An derc'h hag an dro

V. - Ar c'haoud hag ar gelloud

VI. - Doue hag e vezoud

I. - AR MENOZ HAG AN TRAOU

1. Gant skiantoù ar c'horf e tizhomp an traou hervez santadoù ha skeudennoù; santadoù pa welomp, pa glevomp, pa santomp an traou; skeudennoù p'adsavomp en hor faltazi santadoù tremenet, pa faltaziomp an traou.

Gant ar meiz e tizhomp an traou hervez menoziou evit soñjal enno, evit gouzout ar pezh a jaoj outo hag ar pezh na jaoj ket, evit poellata war o divout.

Diforc'h groñs eo ar menoziou diouzh ar santadoù hag ar skeudennoù. Hollek eo ar menoziou hag hiniennel ar skeudenn. Pa faltaziomp un dra bennak e welomp en hor faltazi un dra hiniennel, heñvel ouzh re ar gwirvoud. Ar vag a zo faltaziet a zo bihan pe vrás, ur wern he deus pe ur siminal. Pa soñjomp e menoziou vag, evit lavarout dre skouer emañ ment an dour dalc'hant ken pouunner hag ar vag hec'h-unan, e savomp un dra hollek n'en deus mui ez ret na siminalioù na gwerni, menoziou vag a jaoj ouzh pep benveg hag a c'hell kas traou war an dour. Hollek a vez graet anezhañ, peogwir e jaoj menoziou vag ouzh holl ar bigi. Difetis a vez anvet iveau ar menoziou evit displexañ penaos e teu a santadoù fetis hag emañ goude treuzdremmet gant labour dibar ar spered (meiz-graer).

Peogwir emañ hiniennel gwirvoud pep tra, penaos e c'hellomp anaout ez wir un dra bennak gant ur menoziou hollek?

Kudenn an holleg eo hounnezh, ur vreutaenn vrudet en Amzer-grenn. Hervez prederourion skol an drahollegouriez, ar pezh a ziskouez deomp ar menoziou ez hollek a zo evel-se er gwirvoud. Gwirvoud pep bag a vez ar vag hollek (Platon, Qankara Acharia, Spinoza, Hegel).

Hervez prederourion skol ar c'herhollegouriez, ar pezh a ziskouez deomp ar menoziou ez hollek n'en deus gwirvoud ebet nemet er gerioù. Bout ez eus bigi er gwirvoud. Ar vag ne deo nemet an anv kumun roet dezho; (Occam, Hobes, Locke, Berkeley, Hume, Stuart Mill, Spencer, Bergson, Brunschwig). Hervez

Aristotelez ha sant Tomaz Akwino emañ gwirionez ha fazi gant an daou rummad. Ret eo diforc'h ar menoziou diouzh e vod bezoud : ez_hollek pe ez_hinnienel. Ar pezh a ziskouez deomp ar menoziou ez hollek n'en deus ar bezoud ez hollek nemet er spered. Em en deus ar bezoud ez hinnienel er gwirvoud, e-barzh an traou. Bout ez eus ez wir ur vag hollek a vez kavet ez hiniennel er vag-mañ hag er vag-se, met n'he c'haver ez hollek nemet er spered. Meizhollegouriez a vez graet alies a gelennadurezh sant Tomaz. Ret-groñs eo evit disoc'h gant kudenn gwirionez ar ouiziegezh.

3. Er meizreizherezh e vez studiet penaos ober ez reizh gant ar menoziou evit tizhout ar wirionez (3). Teir oberiadenn a zo evit ar meiz : ar sell, ar yarn, ar poell. Ar sell a laka ar menoziou er spered ; ar varn a glask ar pezh a jaoj outañ, ar poell a stag ar barnou an eil ouzh eben.

4. Pep menoziou en deus astennadur ha meizadur. Astennadur hervez ma c'h eus ur yoc'h traou hiniennel a c'hell en em lakaat dindan ar menoziou (darnou a vez graet anezho, - ar bigi dre skouer), meizadur hervez pinvidigezh ar menoziou hollek e-keñver menoziou amezek arall, ar vag dre skouer e-keñver ar c'harr dre-vras (ledanoc'h) hag e-keñver ar vag-dre-lien (strishoc'h).

Ar meizadur eo diazez gwirion ar poell hag a servij da sevel benveg dibar ar meizhreizherezh a vez anvet an deirlavarenn. Arabat krediñ gant meur a brederour, en amzer-mañ dreist-holl, emañ diazez ar poell en astennadur. Ur fazi tost d'ar c'herhollegouriez eo kement-se. Ne deo ket yoc'h an darnou a ra pinvidigezh ar menoziou. Pinvidigezh an holleg eo en em astenn war ur yoc'h darnou, didermen o niver. Ag ar fazi-mañ e teu gouiziegezh aner Russel a vez graet anezhi ar veizjedoniezh (4).

(3) Adaequatio rei et intellectus. Klotolezh ar meiz gant an traou.

(4) Setu perak ne deo ket mat kenañ ar ger hollek evit treiñ al latin universalis. Hollus a vefe gwell.

5. Pep gouziegezh he deus un danvez dibar. Studi a ra ar boud (pe ar pezh a zo) hervez m'emañ kement-mañ pe gement-se. Ar ventoniezh dre skouer a studi ar boud hervez ar vent anezhañ. Ar voudoniezh, hi, a studi ar boud hervez m'emañ ar boud ha netra ken. Emañ enta ar ouziegezh kentañ e-keñver ar ret, met ar ouziegezh diwezhañ e-keñver urzh ar spered, a ya ag ar pezh a zo aes d'ar pezh a zo diaes. Ar voudoniezh a zo penn uhel an holl ouziegezhioù rac'h.

II. - AN ANIEN HAG AR BEZOUD

6. Ar gudenn gentañ a vez lakaet a-zivout ar boud a glask pe draou a zeu da gentañ d'ar spered, pa sell outañ. Tri eilger a jaoj ouzh ar gudenn-mañ, hervez ma seller ouzh ar pezh a zo e-keñver
e veizelezh
e vezoud_pe e voudelezh
e ober

Evel-se e kavimp tri diazez ar voudoniezh
 a) an anien a-enep da'r bezoud
 b) an derc'h a-enep d'an dro
 c) ar c'haoud a-enep d'ar gelloud

7. Sellomp ouzh un dra hervez m'emañ mat da vont kemeret gant ar spered, hep larvorut war e zivout na ya na nann. Petra a gavomp evel-se ? An anien en he ster ledan, da larvorut eo ar pezh hag a zo da gentañ kemeret en un dra gant ar spered (id quod in aliqua re per se primo intelligitur).

Diforc'h eo menoz an anien diouzh menoz ar bezoud, ar pezh a zo er gwirvoud. Rak an hevelep menoz a zo kemeret gant ar spered, pa vez un dra er gwirvoud, er-maez ag ar spered, evel pa vez savet er spered hepken. Ret eo enta diforc'h an anien diouzh ar bezoud.

8. Pa vez kemeret un dra gant ar spered en ul lavarout war e zivout ar pezh a jaoj outañ hag ar pezh

na jaoj ket, pa vez barnet gant ya pe nann, e kavomp an anien en he ster strizh. Meni a vez graet ag an anien strizh.

Meni un dra a zo enta :

- a) ar pezh a jaoj outañ da gentañ.
- b) ar vammenn a holl ar pezh a zo ret dezhañ.

Meni Yann ne deo ket bout paotr pe vreizhat. Meni Yann a zo bout mab-den rak :

- a) Bout mab-den a jaoj outañ da gentañ.
- b) E menoz mab-den e kavomp holl ar pezh a vez ret da Yann (evel endevout un ene speredel, gellout c'hoarzhin, meravel, ha c'hoazh).

Lavaromp enta : Meni un dra a zo ar pezh ret ha kentañ a jaoj ouzh an dra-mañ evel mammenn a veizel-ezh.

9. Spered mab-den a c'hell anaout ar meni, rak ar pezh a zo a vez boued ar meiz, evel ma vez splannder an heol boued al lagad. Micher ar ouziegezh a zo penn-da-benn enklask ar menioù. Hen anzavet o deus prederourion evel Meyerson, filimet neoazh gant meur a fazi nevez (5). Diaes eo, meur a wech, anaout ar meni, dreist-holl pan eo kuzhet an anien en danvez evel ma welimp pelloc'h.

10. E-barzh ar spered emañ hollek ar meni, rak holl ar pezh a chom en hor spered a vev eno en ur stad dreist modoù al lijer hag an amzer. Met er gwirvoud emañ hiniennel ar meni hervez giz an traoū o-unan. Neoazh ne deo ket an anien strizh, hervez m'emañ (secundum se) na hollek (abalamour d'an traoū na hiniennel (abalamour d'ar spered)).

11. E-barzh ar gouziegezhioù ar meni a zo anvet. ar seurt ha pep menoz ledanoc'h ar rummad. Neoazh ne glot ket atav ar pezh a vez anvet ar seurt gant ar meni, dreist-holl el loenoniezh, seul wech m'emañ diaes enklask ar meni rik.

Displeg-ster un dra a vez ul larvar a zle displegañ ar meni anezhañ.

(5) "Du cheminement de la pensée" gant Meyerson.

III. - AR GENEZH HAG AN DANVEZ

12. Seul wech m'emañ graet un dra gant un dra arall e vez anvet danvezel pe gorfel. An danvez a respont d'an aters gant_petra ?

Hervez Aristotelez emañ graet an traoù danvezel :
Gant danvez,

hervez ur furm, ur stumm, un tres.

Ur vag, dre skouer, a zo graet gant dir, hervez ur stumm seurt-se. Bez' e c'heller lavarout iveau emañ graet gant metal hervez ur stumm resisoc'h. Pan eo lamet an danvez digant ur fum bennak, pa ne deo netra nemet "ar_pezh_a_reer_un_dra_gantañ", e vez anvet an danvez_kentañ; an danvez diresisañ-holl eo. Anvet eo ar stumm-derc'h.

Stumm-derc'h ar re vev a vez graet anezhañ o ene. An danvez hervez m'emañ kempennet gant ar stumm a vez graet anezhañ ar c'horf. An danvez-eñ a zo di-stumm-groñs. Respont a ra hepken d'an aters : gant petra ?

Eveshaomp pegen diforc'h eo menoz an ene hervez sant Tomaz diouzh soñjennou Descartes ha pegen duac'h da glotañ war un dro gant kelennadurezh an Iliz ha gant an eneoniezh a vremañ (6).

Arabat klask sevel gant diforc'h an danvez hag ar fum, a chom boudoniezh rik ha netra ken, ur gelennadurezh a naturoniezh a vefe da geñveriañ ouzh hini an elfennou dre skouer.

13. Hollek eo meni an traoù danvezel, peogwir e c'hell an hevelep meni jaojiñ ouzh ur yoc'h traoù.

(6) Kelennadurezh an Iliz a glot ar muiañ gant ene-oniezh sant Tomaz a sell ar Marv hag an Dasorc'h. Descartes a rae gant ar c'horf un aneval gwirion ha gant an ene ur spered distag diouzh ar c'horf, ar pezh n'hell displegañ nag orin ar menoziou na kleñvedou ar spered. Lennit a-zivout an eneoniezh "L'homme cet inconnu" gant an D. Carrel, a-enep fazi Descartes.

Tud disheñvel an eil diouzh egile, evel Yann ha Herri (Yann zo bras, du e vlev, Herri zo bihan, melen e vlev) o deus neoazh an hevelep meni : tud int. Traoù evel "bout_bras" "bout_bihan" "en_devout_blev_du" ne zeuont ket ag ar meni. Hervez ar veizelezh ne dint na ret na kentañ. Yann a vije un den, gwir eo, ma ne vije ket bras ; met mechal hag eñ a vije Yann ? Holl an traoù-se o deus enta e Yann ur vammenn a vez anvet ar genezh, da lavarout eo ar pezh ret ha kentañ a jaoj ouzh un dra, hervez_m'emañ_hiniennel. An anien hiniennel eo a-enep d'ar meni, d'an anien strizh.

14. Emen emañ gwrizienn ar modoù hiniennel a gomz-omp anezho ?

Peogwir n'o deus ket en dra ur vammenn a veizelezh evel ar modoù meniel, ret eo deomp lavarout n'he deus o gwrizienn meizelezh ebet. Meizus ha splann eo neoazh d'ar spered ar boud hervez m'emañ. N'hell bout gwrizienn ar genezh nemet en dra-hont, hep stumm ebet, a anver an danvez kentañ.

An eneoù ne dint disheñvel an eil diouzh egile nemet abalamour d'an danvez a gempennont. An aeed, an niverou hag an traoù speredel, hep danvez, o deus pep unan ur meni, ken disheñvel an eil ouzh egile evel m'eo disheñvel meni ar jav diouzh meni ar galvan. Evite ne deo ket diforc'h ar genezh diouzh ar meni a zo neuze hiniennel.

15. Sofjomp e menoziou evel : korf, aneval, den, Breizhad, Herri. Pep aneval a zo ur c'horf, pep den a zo un aneval, pep Breizhad a zo un den, Herri a zo ur Breizhad, met pep korf ne deo ket un aneval, pep aneval ne deo ket ur Breizhad ha pep Breizhad ne deo ket Herri. Breizhad a zo ur mod deuet ag ar genezh hag en deus e wrizienn e danvez kentañ Herri.

N'heller ket kavout evit menoziou seurt gant ar re-se merkoù meizus ha splann, daoust dezho bout gwirion. Setu perak ez eus meur a varteze e skiantañ ar ouenn, dre skouer.

16. Gwelet hon eus dija e jaoj ar ger anien war un dro ouzh ar meni hag ouzh ar genezh. Respont a ra atav d'an aters : petra eo ?

IV. - AN DERC'H HAG AN DRO

17. Sellomp bremañ ouzh an traou hervez m'emaïnt er gwirvoud, hervez o bezoud pe youdlezh.

Ar pezh a zeu da gentañ d'hor spered e-keñver ar voudelezh eo soñjenn ar re a zo. Herri, ar c'hi-mañ, an evn-mañ, a zo traou ar gwirvoud hag o deus ar bezoud. Ar voudelezh o deus abalamour d'abegoù stank, met int a zo dre o genezh, drezo-int o-unan (ens per se exists). Un dra seurt gant hennezh a vez anvet un hinienn. Gour a lavarer ives, evit ar re speredel. Skouerioù : Hinienn ur maen, hinienn ur c'hi, gour Herri, gour Doue an Tad.

18. Ret eo diforc'h groñs menoz an hinienn (pe ar gour) a respont d'an aters piy eo? diouzh hini ar genezh a respont d'an aters petra eo?

Ma ne deus tra e Herri na gaver ket en e c'henezh, emañ neoazh Herri-eñ un hinienn echu n'en deus ar bezoud e pep lec'h nemet ennañ e-unan. Genezh Herri, daouz dezhañ bout mammenn holl ar pezh emañ, a vez e-barzh Herri evel en e chomlec'h. An hinienn enta ne deo ket hekpen un dra drezañ. Ennañ emañ ives.

En em servij a ra an doueoniezh (pe ouziegezh Doue hervez ar pezh en deus lavaret war e zivot, diwar-benn e anien kuzhet) ag ar c'hemm-se pa sell ouzh kevrin an Dreinded (Tri gour Doue diforc'h er spered diouzh an anien doueel) pe gevrin ar C'hrist (Gour Jezuz o ren war un dro ur genezh a zen hag anien Doue).

19. Herri a zo. E-tal d'ar voudelezh-mañ e welomp traou arall a jaoj outañ. Evel-se, yac'h eo Herri, fur eo, du eo e vlev. An traou-se n'o deus ar bezoud hiniennel er gwirvoud nemet e Herri hag o doug. Troioù a vez graet anezho. Anvet eo tro (7) pe dro-voud pep menoz hag en deus ar bezoud en un arall (in alio). Ar pezh a chom dindan an troioù hag o doug evel hinienn Herri a vez anvet an derc'h.

(7) Fall eo implij atav degouezh evit treiñ al latin accidens en e ster ledan (gwelit izeloc'h § 20).

An derc'h en deus ar voudelezh drezañ (per se). Ne deo ket atav evel un hinienn echu a zo ives ennañ (in se), met biskoazh n'en deus ar bezoud en un arall (in alio) evel an dro. Derc'h ha troioù a vez kavet er genezh kenkulz hag en hinienn.

20. Daou seurt troioù a zo.

a) Troioù ret deuet a veizelezh ar meni pe droioù meniel. Dre skouer, marvel eo Herri.

b) Troioù na zeuont ket ag ar meni, gwech-a-vez ret hervez ar genezh (du e vlev eo Herri dre skouer), gwech-a-vez diret (amañ emañ Herri dre skouer). An dro-anien a vez graet ag an dro meniel. An degouezh a vez graet ag an dro ne deo ket meniel.

21. Tro gentañ an traou danvezel a vez anvet ar vent. Chom a ra enni holl an troioù arall. En em servij a ra an doueoniezh ag ar vent pa studi kevrinou an aoter. Ne gaver mui er Sakramant derc'h ar bara met derc'h Jezuz. Neoazh e chom troioù ar bara a wisk derc'h Jezuz hep bout an troioù anezhañ. Ment ar bara eo a zoug neuze e droioù.

Gouiziegezh ar vent a vez anvet ar ventoniezh.

22. Amoet eo soñjenn ar re evel Fichte a gred n'eus derc'h ebet e gwirionez. Ma ne vije derc'h ebet e vije pep tra graet evit kaout ar bezoud en un arall. Bezoud ebet ne vije evit an traou, a-enep da desteni ar skiantou a lavar deomp gwirvoud an traou.

23. Derc'h un dra a chom difiñv eveltañ. Pa zeu derc'h Herri da vout un dra arall ne deo mui Herri. Marv eo.

Daoulagad ar skiantou n'hellont ket gwelout an derc'h, daoust dezhañ bezañ gwirvoud don an traou. An derc'h a zo meizus dre e anien (per se) met n'heller hen santout nemet dre zegouezh (per accidens).

24. Hiniennel eo an derc'h evel ar genezh hag an hinienn. Ar pezh a vez anavezet da gentañ en derc'h a zo ar meni, peogwir ez eo mammenn a veizelezh. En arbenn a gement-se e c'heller lavarout ez eo ar meni un derc'h en ur ster ledan. Anvet eo e-keñver ar bezoud an eil derc'h. Derc'h an traou speredel evel an Aeled ne deo ket diforc'h diouzh o meni.

25. Amoet eo soñjenn ar re evel an hollzoueourion (Spinoza, Hegel) a gred n'eus tro-voud ebet e gwirionez. Ma ne vije tro ebet, e vije pep tra esked diwir an derc'h unan ha ret (hunvre Doue a lavare Indeziz furnezh Brahma), a-enep da desteni ar skiantou a lavar deomp gwirvoud an traou.

V. - AR C'HHAOU D HAG AR GELLOUD

26. Mar sellomp ouzh an traou hervez ma vevont, hervez o ober, e kavomp kudenn ar fiñv. Petra eo ar fiñv ?

An traou a welomp ne chomont ket ar pezh emaint. Kemmañ a reont, fiñval a reont, evel ma lavar ar brederouriezh. Ar pezh a oa ne deo mui hag ar pezh ne oa ket a zo bremañ. Setu meni ar fiñv.

A-beban e teu ar fiñv ? Pe vammenn en deus e-barzh an traou ?

27. Diaes eo d'ar spered meizout ar fiñv, rak lezenn gentañ ar poell ne deo ket a-du gantañ. Pep tra, eme bennabeg_an_hevelep, a zo ar pezh emañ ha netra ken, rak pep_boud_a_zo_resis_an_anien_a_jaoj_outañ. Ar fiñv a hañval bout a-enep d'al lezenn-se ha prederourion a zo, an hollzoueourion dreist-holl, o deus kredet ne oa fiñv nemet un esked hep bezoud ebet.

Setu o foellad :

Penaos e c'hell ar pezh a zo donet da vout ar pezh a vo. Hag eñ a vefe hervez m'emañ ? Ar pezh a zo ne deo nemetañ. Dija emañ holl ar pezh emañ ha netra ken. Hag eñ a vefe hervez ne deo ket ? Met hervez kement-se, ne deo netra ha tra n'hell donet anezhañ. Ar pezh a zo n'hell enta donet da vout ar pezh a vo na hervez m'emañ na hervez ne deo ket. N'hell donet ar fiñv nag ar boud a zo dija, nag a netra ha ne deo ket.

Eveshaomp pegen diaes eo d'ar vugale vihan meizout ar wech kentañ penaos hiziv a zeu da vout arc'hoazh.

28. Respong ebet ne vez graet d'ar poellad-mañ ha dirak ar re o deus kredet ne oa ar fiñv nemet un esked e kaver tud arall o deus eilgeriet e oa ar fiñv un dra wir, met pennabeg an hevelep ha menoz ar boud zoken ul lorberezh da zilezel. Hollfiñvourion a vez graet anezhe. Lod anezhe a gred emañ an Dont_trec'h_d'ar_Boud, daoust dezhe derc'hel d'ober gant ar verb bout en o frazennoù. Neoazh emañ pennabeg an hevelep diazez unan pep gouiziegezh ha ne deus hepzañ nemet amoedaj. A du arall n'heller nac'hñ ar boud hep dislavar rik.

29. Penaos derc'hel war un dro da desteni ar skiantou a lavar deomp e fiñv an traou (a-enep d'an hollzoueourion) ha da wirionez ar spered (a-enep d'an hollfiñvourion) ? Aristotelez e-unan en deus eilgeriet d'ar gudenn. Etre ar pezh a zo ha netra ec'h eus ar_pezh_a_c'hell_bout. Ne deo ket hervez ar pezh m'emañ ma fiñv un dra, met hervez ma c'hell bout. Setu ni evel-se dirak ur menoz nevez ne deo nag ar boud gwirion na netra, ur menoz hag a stag ez wir spered ha skiant an eil ouzh egile. Un arz ? N'eus nemet an hent-mañ. Holl ar bredourion rac'h o deus kemeret hentoù arall o deus torret ar c'hempouez ha tostaet, hep gouzout dezhe, d'an hollzoueouriezh pe d'an hollfiñvouriezh.

30. E-keñver an ober emañ diforc'het an traou hervez daou vod :

a) Ar pezh a zo pe ar boud en e gaoud (8)

b) Ar pezh a c'hell bout pe ar boud en e c'helloud.

Ar_fiñv_a_zo_tremen_ag_ar_gelloud_d'ar_c'haoud.
Holl an traou fiñvus o deus enne kaoud (hervez m'emañ bremañ) ha gelloud (hervez ma c'hellont bout).

Ret eo diforc'h mat ar gelloud a gomzomp anezhañ diouzh ar gelloud en e ster boutin, pa lavaromp emañ gelloudek un den. Ne deo ar gelloud-mañ nemet nerzh ar c'haoud e-keñver traou arall en o gelloud.

Ar gelloud glan (hep kaoud ebet) ne deo nemet netra, ur menoz n'en deus bezoud ebet nemet er

(8) Ar verb kaout a verk splann ar pezh a zo bremañ en traou, daoust dezhe o devout enne gelloud iveau.

spered. Bezoud a zo ar c'haoud diwezhañ.

Ar c'haoud glan (hep gelloud ebet) a vez anvet Doue, ar peuvoud. Gwelout a raimp pelloc'h en deus Doue ar voudelez.

31. Netra ne fiñv nemet dre vezoud un dra bennak en e gaoud, rak ar pezh a zo en e c'helloud n'hell ket reiñ, hervez e c'helloud, ar pezh n'en deus ket. Hervez e c'helloud n'en deus ar boud netra da reiñ, da zegemer ne lavaran ket. Pep tra en e gaoud a zeu ar fiñv anezhañ a vez lakaet an_abeg_ober pe al lusker.

Un abeg en e ster hollek a zo ur vammenn a voud. Pevar seurt abeg a zo :

- a) An abeg_ober pe lusker.
- b) An abeg_pal,
ar pezh a zeu da vout un dra pe ar pal anezhañ,
- c) An abeg_stumm a ro ar furm. An ene dre skouer a vez abeg-stumm mab-den.
- d) An abeg_danvez a ro an danvez pe a servij d'un dra arall evel danvez.

32. Envel a reer traoù diwar_bep_tra ar re a gaver e pep boud. Ar gwir, ar mad, ar brav evel ar boud a vez traoù diwar-bep-tra, rak pep tra a zo gwir, a zo mat, a zo brav hervez m'emañ. Ar c'haoud hag ar gelloud a zo traoù diwar-bep-tra, met hepken diwar bep tra krouet (da lavarout eo diforc'h diouzh ar c'haoud glan).

33. N'eus ober ebet hep kaoud, met an ober ne deo ket ar c'haoud. A-raok ober emañ ret bezout (actio sequitur esse).

E-barzh an traoù danvezel e kaver ar c'haoud er stumm hag ar gelloud en danvez. Menoz teñval an danvez kentañ en em ziskouez evel-se en e ster gwir, etre ar boud ha netra.

E-barzh an traoù speredel, evel an aeled, e kaver ar c'haoud en o meni. Ar gelloud a gaver iveauz e-keñver an degouezh hag a du arall en e c'helloud e chom ar meni e-unan e-keñver ar bezoud. Adkavout a reomp amañ diforc'h an anien diouzh ar bezoud.

34. Bout ez eus troiennoù implijet er voudoniezh a vez staget ouzh ar pezh hon eus studiet betek bremañ. Displegomp int :

Komz hervez_ar_stumm a zo komz en ur gemer ster rik ar menoziou a lavar ar geriou.

Komz hervez an danvez a zo komz en ur sellout da gentañ ouzh an traoù int end-eeun, hep ober van a ster rik ar geriou.

Dre skouer : "An den a zo poellek" a vez gwir hervez ar stumm, rak en e zispleg-ster rik emañ an den un aneval poellek. Diwir eo an hevelep barn hervez an danvez, seul wech m'emañ un den o faziañ.

Hervez ar stumm e komz dreist-holl ar brederouriez.

35. Pan eo un dra o chom en un arall uheloc'h egetañ, hervez ur stumm ne deo ket e hini, e lavarer emañ eno en_e_skouer. Ne deo ket aze en e c'helloud met en ur c'haoud uheloc'h eget ar c'haoud a jaoj outañ. Evel-se, braventez an traoù douarel a zo rac'h e Doue, met ennañ e vevont en_o_skouer.

Un dra o c'hell c'hoazh bout en un arall gant e stumm gwirion met e-kuzh. Evel-se e vev an troiou-anien e-barzh ar meni. Diguzh e vez an dra pan eo displeget.

VI. - DOUE HAG E VEZOULD

36. Bout ez eus ur c'haoud glan hep gelloud ebet, Doue e anv. Ne deo ket ar bezoud-mañ anat pe splann kentizh d'ar meiz. Dre labour ar poell, hervez lezenn-ou ar meizreizherezh e c'hellomp neoazh stagañ bezoud Doue ouzh pennabeg an hevelep. Gellout a reomp hen anataat.

Prederourion a zo, evel sant Anselm ha Descartes, o deus kredet e oa Doue anat en e vezould. Met ar rese ne ziforc'hent ket ar bezoud e-barzh ar spered diouzh ar bezoud e-barzh an traoù, diouzh ar bezoud er gwirvoud. Sofjal er c'haoud glan, daoust d'ar

menoz-mañ en devout en e' veni ret ar voudelezh, ne deo ket diskouez emañ Doue er-maez a spered mab-den. Prederourion arall a zo, evel Kant hag e skolidi, o deus kredet n'hellomp ket anataat bezoud Doue, e sigur m'emañ hep talvoudegezh prouenn Descartes. E gwirionez savet o deus o frederouriez war un diazez diwir a-zivout pennabeg an hevelep. N'eus nemet dis-plegañ prouennoù sant Tomaz evit gwellout emañ aner abegoù Kant.

37. Savet en deus sant Tomaz pemp hent d'anataat bezoud Doue. Ne zisplegimp emañ nemet an hent kent-añ hag a spir.

Traou a fiñv er gwirvoud. Sur eo kement-se evel m'emañ diarvar testeni ar skiantou. Mennout a reomp diskouez emañ bezoud Doue ken sur eveltañ, dre nerzh ur poëllad disi.

Netra ne fiñv nemet dre vezoud un dra bennak en e gaoud a vez graet lusker anezhañ (gwelit § 31 uh-eloc'h).

Mar deo al lusker ar c'haoud glan emañ anataet bezoud Doue. Mar ne deo ket ar c'haoud glan ec'h eus ennañ kaoud ha gelloud. Fiñval a ra o reiñ fiñv. Ret eo klask ul lusker arall da reiñ fiñv dezhañ.

Dalc'homp d'ober evel-se. Bout hon eus ur steudad traou, pep unan o reiñ fiñv d'un arall. Ret eo echuiñ ar steudad-mañ gant ul lusker kentañ hag a ro ar fiñv hep fiñval-eñ. Ma ne vije ket ul lusker seurt-se e weljemp ur steudad didermen traou o tegemer ar fiñv. Pep tra a chomje da c'hortoz ar fiñv ha netra ne fiñvjé, a-enep da desteni ar skiantou. Ret eo enta kaout ul lusker kentañ na fiñv ket o reiñ ar fiñv. Ret eo ar c'haoud glan evit ma fiñvo un dra bennak.

38. Ar brouenn-mañ ne sell nemet an abegoù-ober a labour war un_dro. Ret eo meizout an dra-se. Ur steudad didermen abegoù-ober ne deo ket amoet, pan eo strewet a-hed an amzer, evel dre skouer hini an tadoù hag a zo ganet dezhe un den bennak. Bout ez eus allies tud a feiz hag a gred anataat bezoud Doue o sellout ouzh derou ar bed. Prouenn hep talvoudegezh!

Sant Tomaz en deus skrivet n'helle ket ar voudoniezh gouzout tra a-zivout derou ar bed. Hep amoedaj e 'c'hell bezout a-viskoazh. Labour ar vedoniezh eo studial ar gudenn-mañ, hep gellout disoc'h nemet gant martezeou.

39. Petra eo ar c'haoud glan ? Poell mab-den n'hell mui, goude prouenn e vezoud, nemet klask ar pezh a zo rekis gant meizelezh ar menoz, da lavarout eo ar pezh n'hell_ket_bout Doue hep mont a-enep da bennabeg an hevelep. Setu an troioù-anien a c'heller anaout war e zivout.

a) Doue ne zegemer netra, rak ne fiñv ket. Holl ar pezh emañ a zeu evel-se anezhañ e-unan. Bezout drezañ (per se) pe ennañ (in se) a jacj ouzh ar re grouet. Bezout anezhañ (a se) ne jaoj nemet ouzh Doue. Ar peurvoud eo.

b) Peurvrat eo Doue, da lavarout eo en deus holl ar pezh a c'hell en devout, rak ma n'en devije ket rac'h an traou-se e vije en e c'helloud en. o'c'heñver. Abalamour da gement-se emañ didermen ha peurbadus, dreist al lijor hag an amzer. Holl-c'helloudek eo iveau, daoust dezhañ bout hep gelloud, hervez m'emañ e kaoud e-keñver pep tra (Gwelit § 30).

c) Unan eo Doue, rak pa vije un arall diforc'h diouatañ, ne vije mui peurvrat en arbenn d'ar c'hemm a vije etreze hag a raje dicouer d'unan anezhe.

Ar poëllad-mañ ne jaoj nemet ouzh anien Doue. Diwir eo e-keñver an hinienn pe ar gour. Tri gour a zo e Doue hervez ar feiz. Ne dint ket diforc'h et an eil diouzh egile gant an anien a chom unan, met gant eneberezh an eil ouzh egile. (Gwelit § 18).

d) Didro eo Doue. N'eus tro na diforc'h ebet e-kreiz e veni peurvpat. Ennañ hepken emañ staget an anien ouzh ar bezoud, peogwir n'eus gelloud ebet er c'haoud glan. Ur c'hemm divent a zo enta etrezañ hag an aeled uhelaañ. (Gwelit § 32).

e) Speredel eo Doue, rak an danvez ne jaoj ket outañ, peogwir emañ en e c'helloud e-keñver ar stumm. Ar spered glan eo. Diforc'h groñs eo enta diouzh ar

bed (a-enep d'an hollzoueourion) daoust dezhañ bout e pep lec'h ha da bep amzer evel abeg-ober. Ne deo nag abeg-stumm nag abeg-danvez ar bed.

Traoù diwar-bep-tra a jaoj outañ evel anvioù gwir, ar Boud, ar Mat, ar Gwir, ar Brav. Neoazh boudelezh, madelezh, gwirionez ha braventez an traoù ne chomont ennañ nemet en_o_skouer (Gwelit § 35).

40. Aes eo bremañ meizout pegen bugulel eo fazi ar brederourion a lavar emañ an Dont_trec'h d'ar Boud. N'o deus ket komprenet pinvidigezh divent ar peurvoud ha paourentez c'houll an Dont, tremen disster ag ar gelloud d'ar c'haoud dre nerzh al lusker meur.

41. Poell mab-den a c'hell anataat emañ Doue hag a oar lavarout ar pezh ne deo ket, dre nerzh pennabeg an hevelep. Met eno emañ bevenn diwezhañ e studi, rak n'anavezomp Doue nemet dre an traoù krouet a vev ennañ en o skouer hepken. Meni Doue a chom deomp kevrin-us_ez ret. Ar c'hevrin-mañ ne deo ket teñval hervez e veni (secundum se) evel hini ar gelloud hag an danvez. Teñval eo evidomp-ni abalamour d'ur splanner, d'ur veizelezh re greñv ha dreistnatur.

42. Pan eo echu labour ar poell e c'hell ar spered degemer, gant harp ar youl, damsklaerder kevrinou dreistnatur, roet deomp gant Doue diwar-benn e anien. Setu ni dirak ar Feiz. N'hell mui ar furnezh he barn. Neoazh kevrinou ar relijon n'hellont ket bout a-enep d'ar meiz, peogwir emañ Doue oberour an Natur. Anvet eo doueoniezh ar ouziegezh hag a studi kevrinou ar Feiz. Ne deo ket evit o anataat. Evit gwelet kentoc'h n'hell ket ar poell o burutellañ ha, mar chomont dreist ar spered, ne dint ket a-enep dezhañ. Gwelet hon eus dija (§ 18, 21 ha 39) e c'hell ar voudoniezh reñ un harp dispar da labour an doueoniezh. (metaphysica ancilla theologiae).

GERIADUR BREZHONEG-LATIN AR VOUDONIEZH

Berraduriou : (g) anv gourel
 (w) anv gwregel
 (l) liester
 (v) verb
 netra : anv gwan pe c'her arall

abeg (g)	causa
abeg-danvez	causa materialis
abeg-ober	causa efficiens
abeg-pal	causa finalis
abeg-stumm	causa formalis
amoet	absurdus
anat	evidens
anataat (v)	demonstrare
anezhañ	a se
anien (w)	natura
anien-strizh	essentia, quidditas
astennadur (g)	extentio
barn (w)	judicium
bedoniezh	cosmologie
bezoud (g)	existentia
bezout (v)	existere
boud (g)	ens
boudelezh (w)	existentia
boudoniezh (w)	ontologia
bout (v)	esse
breutaenn (w)	disputatio
kaoud (g)	actus
kaoud-glan	actus purus
kelennadurezh (w)	doctrina
kemm (g)	differentia
kevrin (g)	mysterium
klotelezh (w)	adaequatio
korfel	corporalis
kudenn (w)	quaestio

danvezel	materialis
degouezh (g)	accidens predicabilis
derc'h (g)	substantia
didermen	infinitus
didro	simplis
difetis	abstractus
diforc'h (g)	distinctio
diguzh	explicitus
diret	contingens
dislavavar (g)	contradictio
displeg-ster (g)	definitio
diwar-bep-tra	transcendens
dont (g)	deesse
doueoniezh (w)	theologia
dreistnatur	surnaturalis
drezañ	per se
eneoniezh (w)	psychologia
enebiezh (w)	oppositio
ennañ	in se
eil derc'h (g)	substantia secunda
e-kuzh	implicitus
elfennou (l)	elementa insecabilis, atomi
fetis	concretus
fiñv (g)	motus
furm (w)	forma
gelloud (g)	potentia
genezh (g)	natura singularis
gerhollegouriezh (w)	nominalismus
gour (g)	persona
groñs	absolute
gwirionez (w)	veritas
gwirvoud (g)	realitas
hevelep (g)	identitas
hinienn (w)	suppositum
hiniennel	singularis
hollek	universalis
hollc'helloudek	omnipotens
holliñvouriezh (w)	doctrina motus universalis
hollzouecouriezh (w)	pantheismus

Yoc'h (w)	multitudo
lusker (g)	motor
meiz (g)	intellectus
meizus	intelligibilis
meizout (v)	intelligere
meiz-graer (g)	intellectus agens
meizadur (g)	comprehentio
meizelezh (w)	intelligibilitas
meizhollegouriezh (w)	conceptualismus
meizjedoniezh (w)	logistica
meizreizherezh (g)	logica
meni (g)	essentia, quidditas
meniel	essentialis
menoz (g)	conceptus
ment (w)	quantitas
mentoniezh (w)	geometria
mod (g)	modum
naturoniezh (w)	physica
ober (g)	actio
pennabeg (g)	principium
peurbadus	aeternus
peurvavat	perfectus
peurvoud (g)	ens a se
poell (g)	ratio
poellad (g)	discursus
poellek	sapiens
prederour (g)	philosophus
prederouriezh (w)	probatio
rummad (g)	genus
santadou (l)	sensus (rerum)
sell (g)	apprehentio
seurt (g)	species
skeudennou (l)	phantasma
skouer (en o)	virtualiter
speredel	spiritualis
steudad (w)	catena

stumm (g)	forma
stumm-derc'h	forma substantialis
teirlavarenn (w)	syllogismus
trahollegouriezh (w)	realismus
tres (g)	forma, figura
tro, tro-voud (w)	accidens predicamentalis
tro-anien	proprietas
unan	unus

NOTENN. Bez' e c'hello unan merzout ez eo bet skridaozet ar skrid a adembannomp amañ e stumm gwenedek ar yezh unvan. Gouzout a reer e voe Roperzh ar Mason unan eus ar wenedourion a ob- erias ar muiañ en eil emsav evit peurunvaniñ ar yezh hag enframman rannyezh Wened er yezh lennek voutin.

E-keñver geriadurezh, evel m'hon eus merket, n'eo ket dav deomp degemer pep tra ha kalz eus ar geriou implijet gant Roperzh ar Mason a zo bet amsavet gant re all abaoe e amzer. Evel m'emañ avat e chom ar skrid-mañ aes da lenn ha talvoudus e meur a geñver.

